

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Pavla Kalinová

Etické aspekty dne odpočinku

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D.

Konzultant: Mlada Mikulicová, Ph.D.

Praha 2012

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 22.6.2012

Bibliografická citace

Etické aspekty dne odpočinku: bakalářská práce / Pavla Kalinová;
vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D., Praha, 2012. 56 s.

Anotace

Bakalářská práce je zamyšlením nad problematikou slavení dne odpočinku a potřebou odpočívat. Téma vychází z biblických textů, které se k sobotnímu odpočinku vztahují, a na jejich základě je hledán význam dne odpočinku a jsou formulovány jeho možné etické aspekty.

Klíčová slova

odpočinek, práce, etika, biblická etika

Abstract

The Bachelor work is think about problems celebrations of the day of recreation and necessity to rest. The topic is based on bible textes, which are relating to Saturday's day of rest, and the importance of the day of recreation is searched on their base and where his possible ethical aspects are formulated.

Keywords

recreation, labour, ethics, biblical ethics

Počet znaků (včetně mezer): 112 299

Poděkování

Děkuji Jaroslavu Lormanovi za cenné rady, podněty a připomínky při zpracování mé bakalářské práce. Velmi si vážím jeho ochoty a odvahy ke společné práci. Dále děkuji Mladě Mikulicové za konzultaci a kontrolu překladu vybraného hebrejského textu.

.....

Obsah

Úvod.....	6
1. Den odpočinku v biblických textech.....	8
1.1 Stvoření a sedmý den	10
1.2 Den odpočinku v rámci Desatera	15
1.3 Den odpočinku a Ježíš	19
1.4 Význam dne odpočinku	23
2. Současný pohled na den odpočinku	25
2.1 Šabat v rabínské tradici	25
2.2 Křesťanská neděle	26
3. Etické aspekty dne odpočinku.....	28
3.1 Budování vztahu s Bohem.....	28
3.2 Sakralizace času	32
3.3 Kontrola nad vlastní prací	35
3.4 Péče o fyzické síly člověka	40
3.5 Projev úcty k Božímu stvoření	47
Závěr	50
Resumé.....	53
Summary	53
Seznam použité literatury a pramenů	54

Úvod

K tématu dne odpočinku a odpočinku jako takovému jsem se před nějakou dobou dostala několikrát a pokaždé jsem byla překvapená, co vše se pod tímto tématem skrývá. Zdaleka se nejedná o jeden den volna. Musím přiznat, že jsem nikdy neměla potřebu přemýšlet nad významem dne odpočinku. V prvních letech po svém obrácení jsem do církve chodila s nadšením bez ohledu na to, zda byla neděle nebo všední den. Vzpomínám si, že jsem jednou tak pospíchala a těšila se, až jsem se sama zarazila a musela si přiznat, že se do církve těším stejně, jako bych pospíchala a těšila se na rande. Neměla jsem důvod přemýšlet, proč je dobré být součástí církve a jaký je ten nejlepší způsob pro trávení neděle a volného času vůbec. Jít v neděli na bohoslužbu nebo v týdnu na biblické studium bylo samozřejmé. Postupně jsem začala v církvi sloužit, první zamilovanost opadla a nadšení se změnilo v železnou košili zvyku. Zjistila jsem, že železná košile je dobrá. Když je správně nasazená, jde díky své vysoké hmotnosti špatně sundat a pomáhá tak vytrvat a dělat to, co je dobré a prospěšné, i když je člověk unavený a nebo nemá chuť danou věc udělat. V takových chvílích mi ona železná košile pomohla do církve přijít, překonat krize, ale stále pro mě byla nedělní bohoslužba a veškerá další setkání samozřejmostí, nad kterou nebyl důvod přemýšlet. Teprve když jsem byla postavena před úkol zpracovat nějakým způsobem téma odpočinku, práce a času, uvědomila jsem si důležitost dané problematiky a potřebu uvědomit si, co a proč dělám.

Téma odpočinku vyvolává plno otázek. Co je vůbec odpočinek? Jak kvalitně odpočívat? Jaká je zdravá míra odpočinku, kde je hranice mezi odpočinkem a leností? A naopak, kdy je třeba říct dost svým povinnostem a vypnout? A co den odpočinku, k čemu je vlastně dobrý? A je vůbec relevantní mluvit o etické stránce tohoto dne? Dnes je natolik samozřejmý, že nad ním ani nepřemýšlíme. Dokonce máme k dispozici dva volné víkendové dny, ne jen jeden. Proč se ve společnosti uchytil zrovna sedmidenní cyklus a ne jiný? Bylo nutné slavení dne odpočinku v Bibli přikázat, nestačilo dát jen doporučení? Pokud v Písmu čteme, že je to den, který Hospodin posvětil a požehnal mu, pak k tomu musel mít nějaký důvod. Je tento důvod platný i dnes? Nebo se změnil? Ve který den by se mělo slavit správně bohoslužebné shromáždění? V neděli, v sobotu? Je možné slavit i v jiný den? A mohl Bůh odpočívat, když pracuje bez přestání? To jsou

jen některé otázky, které se nabízejí. Asi v této práci nebude dostatek prostoru pro odpovědi na všechny otázky.

Cílem práce je pokus najít podstatu dne odpočinku, zjistit jeho význam a vyvodit důsledky platné pro člověka. To znamená, proč a jak je vhodné slavit den odpočinku. A také zjistit, jak říká název práce, zda má den odpočinku etický rozměr a pokud ano, jaký.

Proto se podívám hlavně do Písma, co o problematice dne odpočinku říká. Vycházím z předpokladu, že Bible je navzdor svému rozsahu uspořádané a díky kanonizaci kompaktní dílo. Jednotlivé biblické texty se doplňují a vzájemně vysvětlují. Proto je vhodné sledovat souvislost mezi jednotlivými pasážemi týkajícími se soboty v jejich širším kontextu. Proto, aby mohl být výsledný obraz objektivní, projdu nejdříve veškeré biblické texty spojené se dnem odpočinku, pokusím se je nějakým vhodným způsobem uspořádat, pročtu je v jejich širším kontextu a pak se zaměřím víc na některé zásadnější texty. Pak se na jejich základě pokusím vyvodit a zformulovat morální východiska pro současného člověka.

Čistě z estetických důvodů ve slovech sobota, sabat a neděle nebudu rozlišovat, zda se jedná o označení konkrétního nebo běžného dne a budu tyto pojmy uvádět s malým počátečním písmenem, aby rozdílnost označení nepůsobila rušivým dojmem. Ze stejného důvodu bude i slovo zákon uváděno s malým počátečním písmenem, byť by se mělo většinou jednat o Zákon Mojžíšův nebo o Starý a Nový zákon jako části Bible.

1. Den odpočinku v biblických textech

Den odpočinku, den sobotní, nebo jen sabat, sobota, jsou různé ekvivalenty pro sedmý den v týdnu. Termín sobota vychází z hebrejského slovesa שבת (švt), který se nejčastěji překládá odpočinout si, být nečinný, přestat, odklidit, přerušit, narušit, ustat.¹ Ale také může znamenat ukončit existenci, zmařit, vymřít.² Pojem sobota označuje sváteční den, který se od ostatních dnů odlišuje nábožensky motivovanou nečinností.³

Přestože se jedná o typický židovský svátek, lze obdobný svátek nalézt i v jiných starobylých kulturách. Svátek šabbatu/šapattu byl známý ve staré Babylonii, Mezopotamii a snad všem semitským národům starověku.⁴ Předpokládá se, že se s ním Izrael setkal u kenaanských obyvatel. Akkadský název šabbatu/šapattu znamenal úplněk, byl to den zklidnění srdce. Vzhledem k tomu, že se v biblických textech mnohdy vedle sebe vyskytují zmínky o novoluní a sobotě, vedlo to některé odborníky k domněnce, že i sobota má svůj původ v lunární slavnosti, což ale nelze věrohodně doložit.⁵ Jiní naopak spojují původ soboty se zemědělským způsobem života Kenaánců, kdy měl Izrael od nich převzít jejich zemědělské techniky, mezi které patřilo také dodržování sabatu.⁶ Ještě jedna teorie o původu soboty vychází ze zákazu zapalování ohně v sobotu a říká, že původně byla sobota den klidu u Kenitů, Kainovců, což byli pouštní kováři a údajně první ctitelé Jahweho.⁷ Každopádně původ soboty je navzdory všem teoriím nejistý. Jisté je to, že se v průběhu historie měnil vztah Izraele k sobotě, měnila se intenzita důrazu na slavení soboty a také vlastní způsob slavení. Při zběžném porovnání obou svátků, soboty a šabbatu, je evidentní, že i když mají tyto svátky společnou vnější formu, zákaz vykonávat práci, odlišují se od sebe vnitřní podstatou. Zatímco šabbatu byl svátek strachu, kdy lidé nesměli pracovat proto, aby nerozhněvali své bohy a neuvalili tak na sebe jejich zlobu, sobota byla naopak svátkem radosti a oslavou jediného Boha Izraele, který se o svůj lid stará.⁸

---

¹ Srov. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 2006⁴, 164.

² Srov. *The New interpreter's dictionary of the Bible*. Volume 5, topic Sabbath. Nashville: Abingdon Press, 2009, 3-10, zde 3.

³ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Sobota. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992, 934-935, zde 934.

⁴ Srov. *The New interpreter's dictionary of the Bible*. Topic Sabbath, 3 a srov. *The Interpreter's dictionary of the Bible*. R - Z, topic Sabbath. Nashville: Abingdon Press, 1986, 135-141, zde 135-136.

⁵ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Sobota, 934.

⁶ Srov. *The Interpreter's dictionary of the Bible*. Topic Sabbath, 135.

⁷ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*. Praha: Kalich, 2008, 207.

⁸ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 208 a srov. *The Interpreter's dictionary of the Bible*. Topic Sabbath, 135 a 137.

Texty vztahující se k sobotě se vyskytují napříč celou Biblií. Dá se říci, že je lze nalézt ve všech typech biblické literatury. Ve Starém zákoně je nejvíce odkazů ve všech pěti knihách Pentateuchu, dále se nacházejí v 2. Královské, v obou knihách Letopisů, u některých proroků (Izajáše, Jeremjáše, Ezechiele, Ámose a Ozeáše), dále u Nehemjáše, jednu zmínku lze nalézt v knize Pláč a dokonce jeden z žalmů je označený jako Píseň ke dni odpočinku.⁹ V Novém zákoně jsou odkazy ve všech evangeliích, knize Skutků, v listě Koloským a Židům. Všechny odkazy lze velmi obecně rozdělit na texty konstituční, na kterých je den odpočinku postaven, na texty korektivní, které mají za úkol korigovat postoj Izraelců k sobotě a napravovat jejich jednání v tento den, a konečně na texty ostatní, které jen dokreslují celý rámec dne odpočinku a jsou i nepřímým dokladem toho, že sobotní svátek byl v dané době součástí běžného života Izraele.

Pro pochopení významu dne odpočinku jsou zásadní texty první skupiny. Příkazy, normy, smlouvy, požadavky slavení dne odpočinku, které člověku říkají, proč má den odpočinku slavit. Aby mohly být příkazy, normy a požadavky plněny, aby mohly být uzavírány smlouvy, je třeba dvou stran. Zde Boha a člověka. Pokud jedna z těchto dvou stran chybí, nelze mluvit o smlouvě nebo požadavku atd. Tou stranou, která vyslovuje své požadavky, předkládá své normy a nabízí smlouvu, je Bůh. Člověk dostává možnost na ně reagovat, přijmout je nebo odmítnout. Přestože základním konstitučním textem nejen pro den odpočinku je Dekalog, nelze se u něj zastavit jako u textu číslo jedna právě proto, že se jedná o smlouvu uzavřenou mezi Hospodinem a jeho lidem. Aby mohl Hospodin mluvit k lidem, musel být člověk stvořen. „Stvoření se svými morálními důsledky je dar počáteční a základním Božím darem zůstává, ale není to dar jediný a poslední.“¹⁰ Navíc odpočinutí Hospodinovo v příběhu stvoření je považováno za prototyp a posvěcení židovského dne odpočinku.¹¹ Proto nejprve bude pohled na text Geneze a následně na Dekalog, který se ostatně ke stvoření také vztahuje.

---

⁹ Srov. Žalm 92.

¹⁰ Viz Papežská biblická komise. *Bible a morálka, Biblické kořeny křesťanského jednání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, čl. 14, 25.

¹¹ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Stvoření, 1007-1010, zde 1009.

1.1 Stvoření a sedmý den

„Sedmého dne dokončil Bůh své dílo, které konal; sedmého dne přestal konat veškeré své dílo. A Bůh požehnal a posvětil sedmý den, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo.“¹²

Příběhy o stvoření otevírají první knihu Bible, jsou v kanonickém uspořádání Písma umístěny na samý počátek vyprávění o dějinách světa a člověka. Verše o Božím odpočínutí a posvěcení sedmého dne uzavírají první příběh, na který bezprostředně navazuje příběh druhý. Oba příběhy se vzájemně doplňují a vytvářejí jeden celek. Pozornost bude dále zaměřena na vyprávění prvního příběhu, běžně považovaného za mladší a přiřazovaného kněžské redakci.¹³

Při prvním pohledu na příběh stvoření je zřejmé, že se nejedná o text historický, ale teologický, plný symbolů. Svým pojetím se zcela odlišuje od ostatních příběhů stvoření ostatních starověkých kultur,¹⁴ je očištěn od jakýchkoliv mýtů.¹⁵ Je to jednoduché, a přesto slavnostní, dynamické vyprávění, možná dokonce píseň o Božím díle, kde svět vzniká na základě spojení Boží vůle, plánu a prostřednictvím Božího slova. Kostru příběhu tvoří stále se opakující jednoduché věty: „I řekl Bůh:...“ „A stalo se tak.“ „Byl večer a bylo jitro, den první (druhý atd.).“ Tento jednoduchý, pravidelný cyklus Jan Heller nazývá strukturou řádu. Jde o postupný proces přeměny, kdy se počáteční pustá (nesličná) a prázdná země proměňuje v uspořádané a naplněné místo vhodné pro život člověka.¹⁶ Pravidelně je zde vidět, že Bůh hodnotí své stvoření jako dobré, jen v případě člověka jako velmi dobré. Příběh vrcholí stvořením člověka, požehnáním člověku a výzvou podmanit si a panovat nad celou zemí. Člověk je stvořen proto, aby byl obrazem Božím. Jan Heller k tomu dodává, že z toho pro člověka vyplývá, aby před Bohem, s Bohem i se stvořením způsobem svého jednání, respektive celkovým

---

¹² Viz Genesis 2,2-3.

¹³ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Stvoření, 1007.

¹⁴ Srov. tamtéž, 1007.

¹⁵ Srov. tamtéž, 1007-1009. Snahou biblických autorů bylo vyjádřit víru, že Hospodin je původce absolutního počátku. Údajná demytologizace spočívá právě na skutečnosti, že před stvořením neexistoval jiný „předsvět“ či „předdějiny“, o jakých se zmiňují jiné orientální kultury. I když je zde používána tehdy známá mytologická terminologie a příběh sám může evokovat představu bájného vyprávění, obsah jako takový zde údajně mytologický není, jen forma. Dále srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 246-248, kde jsou vedle sebe vidět tři různé způsoby pojetí vzniku světa známé ve starém Orientu: plozením bohů, bojem mezi bohy a slovem, respektive zařikáváním. Pouze u Hospodina lze říci, že se stvoření děje na základě jeho vůle.

¹⁶ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 245-249.

způsobem života, zobrazoval Boha, který je tu pro člověka; aby zobrazoval Boha pohotovostí být tu ne pro sebe, ale pro druhého.¹⁷ K tomu se podle něj dále připojuje na základě výzvy podmanit si zemi úkol být pastýřem stvoření a střežit stvoření, tzn. bránit zemi a zvířata v tom smyslu, aby se nestávali terčem zbožňování. Tím se měl člověk bránit vytváření falešných božstev.¹⁸ Člověk, vrchol stvoření, je zde. Převzal kompetence k plnění svého úkolu.

Končí šestý den a s ním vyprávění o Božím díle. Zde dochází ke zvratu vyprávění a ke změně dynamiky. Člověk přebral výsledný produkt Boží práce, aby sám pracoval. Ale to se neděje. Místo toho následující verše mluví o Božím zastavení a posvěcení sedmého dne. Vlastně je možné říci, že sedmý den stvoření je prvním dnem dějin člověka.¹⁹ Ale místo toho, aby začal plnit svůj úkol pečovat o zemi, slyší člověk Hospodina, jak žehná sedmému dni a vydává pokyn k zastavení. Bůh i člověk se zastavili. Dějiny člověka a jeho první den tedy začínají zastavením, respektive odpočinkem. Jsme u prvního vyprávění první knihy Písma, avšak při pohledu na poslední vyprávění poslední knihy Písma, je vidět v knize Zjevení vyprávění o novém Jeruzalému. První nebe a země pominou a z nebe sestoupí nové nebe a země, místo, kde Bůh bude přebývat uprostřed lidí.²⁰ Jan popisuje ve dvou závěrečných kapitolách nový prostor k obývání a nový čas.²¹ Místo, kde nebude nic nesvatého²² ani proklatého²³ a kde budou lidé kralovat spolu s Pánem.²⁴ Konec lidských dějin tedy směřuje k času a místu, které má stejné charakteristiky jako dokonale stvořený svět v Genesis. I když zde není přímá zmínka o zastavení nebo odpočinku, Bůh i člověk tu opět stojí vedle sebe. Dokonce společně kralují. Člověk se ve svých dějinách pohybuje od odpočínutí k odpočínutí.²⁵ I jiné biblické texty, zejména třetí a čtvrtá kapitola listu Židům, mluví o cestě do pravého odpočínutí. „Kdyby byl Jozue již uvedl lid do odpočínutí, nemluvil by Bůh o jiném, pozdějším dnu. Tak má Boží lid pravý sobotní odpočinek teprve před sebou. Neboť kdo vejde do Božího odpočínutí, odpočine od svého díla, tak jako Bůh odpočinul od svého. A tak usilujme, abychom vešli do toho odpočínutí a nikdo pro

¹⁷ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 249.

¹⁸ Srov. tamtéž, 249.

¹⁹ Starozákonní překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu*. Díl I. Zákon. Praha: Kalich, 1991, 28.

²⁰ Srov. Zjevení Janovo 21,1-3.

²¹ Srov. tamtéž 21,25; 22,5a.

²² Srov. tamtéž 21,27.

²³ Srov. tamtéž 22,3a.

²⁴ Srov. tamtéž 22,5b.

²⁵ Starozákonní překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu*. Díl I., 28.

neposlušnost nepadl jako ti na poušti.”²⁶ Je možné usoudit, že pracovní týden nezačíná prací, ale odpočinkem, a že cílem dočasných dějin je nové místo odpočinutí. Proto každý člověk dostává příležitost v cyklických sobotních dnech zastavit se, aby mohl směřovat svoji cestu k eschatologickému odpočinku. Jako by se v sobotní dny zastavil současný čas a nastal čas milosti.

Popis sedmého dne se předchozímu vyprávění podobá svou jednoduchostí. Liší se tím, že zde chybí přímá řeč a chybí zde pravidelná věta, která oznamovala ukončení jednotlivých dnů. První verš druhé kapitoly je jednoduchá věta, která sděluje, že byla dokončena nebesa i země se svými zástupy.

Doslovné znění druhého a třetího verše:

v2. „(A) dokončil (dovršil) Hospodin v (ten) den sedmý dílo jeho, které dělal a ustal v (ten) den sedmý od veškeré práce jeho, kterou dělal.“

v3. „(A) požehnal Hospodin ten den sedmý a posvětil ho, neboť v něm ustal od veškerého díla jeho, které stvořil Hospodin pro (k) učinění (vykonání).“²⁷

Druhý verš a první část třetího verše nesou původní informace - dokončil Hospodin v den sedmý práci, kterou dělal a ustal v den sedmý od veškeré jeho práce, kterou dělal. A požehnal Hospodin den sedmý a posvětil ho; druhá část třetího verše je vykládá - neboť v něm ustal od celé jeho práce, kterou stvořil Hospodin k vykonání. Vysvětluje, proč je sedmý den požehnaný.

Ještě jednou, sedmý den dokončil Hospodin své dílo, respektive práci, povolání, které konal. Přestal pracovat. List Židům říká: „O sedmém dni je přece v Písmu řečeno: `I odpočinul Bůh sedmého dne od všeho svého díla.‘“²⁸ Můžeme tedy říci, že Hospodin odpočinul. Ale mohl Hospodin odpočívat? Proč Ježíš o svém Otci říká, že pracuje bez přestání? On však jim odpověděl: „Můj Otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji.“²⁹ Claude Tresmontant tento protimluv komentuje velmi jednoduše. Ježíšův výrok podle něj uvádí na pravou míru text Geneze. Podle něj Bůh nepřestává tvořit, protože se

---

²⁶ Viz Židům 4,8-11.

²⁷ Vlastní překlad podle textu *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997⁵, 3.

²⁸ Viz Židům 4,4.

²⁹ Viz Jan 5,17.

neunaví.³⁰ A k tomu připojuje jednu stručnou židovskou modlitbu: „Ty, který obnovuješ každý den bez přestání dílo počátku.“³¹ Lze to chápat tak, že slovy textu Geneze vše, co bylo potřeba stvořit pro člověka a jeho bytí, Hospodin dokončil, tedy jeho stvořitelská činnost (z hebrejského *בָּרָא*) typická pouze pro Boha Stvořitele byla zastavena. Jako by text chtěl říct, že se nezastavil Bůh, ale jeho povolání stvořit svět k obývání člověkem. Ale protože charakteristikou Boha Stvořitele je pracovat a tvořit bez přestání, pak tedy Bůh pracoval, tvořil, i v tento sedmý den, jen se změnil způsob, jakým to dělal. Jak říká zmiňovaná židovská modlitba, Bůh obnovuje bez přestání dílo počátku, pečuje o své stvoření a napravuje tam, kde je potřeba. Vzniká tak paradox, kdy Bůh současně odpočívá, protože ukončil stvořitelskou činnost, i pracuje, protože stále tvoří obnovováním svého stvoření. Možná, že je to důvod, proč zde biblický autor pro vyjádření Božího odpočínutí, zastavení, použil termín *שָׁבַת* (švt) a ne *נָח* (nwch), které spíš vyjadřuje odpočinek ve smyslu klidu, spočinutí, odpočinutí.

Tím se nabízí otázka, co vlastně Bůh dělal? O tom biblický text přímo neříká nic. Navíc, chybí zde věta, která by oznámila, že sedmý den stvoření skončil. Friedrich Weinreb k tomu slovy židovské Tradice říká, že v tomto světě žijeme stále v sedmém dni, který představuje celou naši hmotnou realitu, pomyslný světo-den, nad který je možné vzhlédnout. Právě proto, že v příběhu stvoření chybí formulace ukončující sedmý den, sedmý den stále trvá. Celý tento svět je sedmý den, zmiňovaný světo-den. A svět je světem zbraně. Proto, že se lidé v nespokojenosti neustále zaobírají protikladem a touží po světě lepším. Tak se tento svět snaží probojovat do příštího světa.³² V tomto případě by stále trvala paradoxní situace trvalého spojení Božího odpočívání a pracování. Co by to znamenalo pro člověka?

Bůh přestal tvořit, protože dokončil svůj záměr, vytvořil prostor pro společenství s člověkem a rozhodl se zůstat se svým stvořením.³³ Je možné usoudit, že Bůh sedmý den zastavil sebe a člověka, aby mohl být se svým synem, vrcholem svého stvořitelského díla, tím nejvzácnějším, co v tomto světě učinil. Chtěl se radovat z člověka a zároveň chtěl, aby i naopak člověk mohl být s ním, mohl ho poznávat

---

³⁰ Srov. TRESMONTANT, Claude. *Základy teologie*. Brno: Barrister & Principal, 1995, 55-56. Srov. také Izajáš 40,28.

³¹ Viz TRESMONTANT, Claude. *Základy teologie*, 55.

³² Srov. WEINREB, Friedrich. *Symbolika biblického jazyka, Úvod do struktury hebrejštiny*. Praha: Herrmann & synové, 1995, 31.

³³ Srov. Starozákonní překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu*. Díl I., 28.

a radovat se z něj. Zároveň, Adam symbolicky v prvním dni svého života stejně jako novorozené dítě nemohl mít žádné zkušenosti. I když byl stvořen k obrazu Božímu, to znamená, že byl vybaven intelektem, moudrostí a vším, co potřeboval ke svému životu a ke své práci, scházela mu zkušenost. Jak mohl Adam poznat, co a jak má dělat, aby dostal svému povolání střežit celou zemi? Sedmý den byl ideálním časem, kdy se Adam mohl od Boha všemu naučit. Poznat sám sebe, svoji osobu i osobnost, své možnosti, hranice a také na příkladu Boží stvořitelské práce se naučit pracovat tak, aby si po dokončení nějaké své práce mohl stejně jako Bůh říct, že je to dobré. Tím, že Adam začal svůj pracovní týden odpočinkem, mohl se naučit plánovat si svou práci, vytvořit si svůj řád a naučit se zacházet se svým časem.

Pokud podle Weinreba je sedmý den dnem, ve kterém se tento svět proboují do jiného vyššího světa, měl Adam možnost se od Boha naučit a poznat, jak se do tohoto nového světa proboujet. Zkusme se ještě jednou vrátit ke slovesu שבת (švat). Hláska ש (sín, šín) znamená zub a symbolizuje sjednocení všeho s jedním, se sebou samým, zrovna tak, jako když zuby mělní stravu a člověk tak přijímá pro sebe a své tělo pokrm, který ho sytí a dává mu tak život;³⁴ hláska ב (bét) znamená dům, ovšem nejde jen o běžný dům, který si člověk staví, ale domem je také svět, ve kterém žijeme. Stavět dům a snít o něm je údajně totéž.³⁵ A konečně hláska ת (táv) symbolizuje znamení, nebo jinak také kříž, protože kříž je znamení. Jako číslo je táv 400 a vyjadřuje věčnost, souhrn všeho. Znamení, že lze vejít do věčnosti, kříž, kdy se Bůh obětuje ve svůj svět, vchází do světa a doprovází jej. A jak se obětuje Bůh a vystavuje utrpení, neměl by se tomu podle Weinreba bránit ani člověk.³⁶ Souhrnem se jedná o tři hlásky, tři symboly: sjednocení poskytující život, dům/svět a znamení nebo-li kříž/věčnost. Je možné říct, že slovo šabat v sobě skrývá znamení okamžiku, kdy se člověk sjednocením s tím, co mu dává pokrm k životu, buduje svůj dům/život v tomto i vyšším světě, a kdy se skrze společné utrpení Boha a člověka, tedy sebe sama, může prolomit do věčnosti? Není to důvod, proč lze toto sloveso přeložit také pojmy zmařit, ukončit existenci? Je možné říci, že se Bůh sedmý den „zmařil“ od své práce, aby člověku umožnil být s ním? A zároveň tím dává pokyn člověku „zmařit se“ a přicházet tak před svého Stvořitele, dárce života? Pokořovat se, přicházet k Bohu, k Ježíši, jako k tomu, který o sobě říká, že

---

³⁴ Srov. WEINREB, Friedrich. *Symbolika biblického jazyka*, 46-48.

³⁵ Srov. tamtéž, 28.

³⁶ Srov. tamtéž, 48-50.

je ten chléb, který máme jíst, a symbolikou hebrejského jazyka se s ním sjednocovat? „Toto je chléb, který sestupuje z nebe: kdo z něho jí, nezemře. Já jsem ten chléb živý, který sestoupil z nebe; kdo jí z toho chleba, živ bude na věky. A chléb, který já dám, je mé tělo, dané za život světa.“³⁷ Pokud sobota skutečně symbolizuje cestu k věčnému životu, není divu, že Hospodin skrze své proroky opakovaně káral Izrael za porušování sabatu.

1.2 Den odpočinku v rámci Desatera

Jak praví dokument Bible a morálka: „Bůh zjevil svou nekonečnou dobrotu víc nežli stvořením: obrátil se na své lidské tvory zvláštním způsobem ve vyvolení izraelského národa a ve smlouvě, kterou s ním uzavřel; současně tím zjevuje správnou cestu lidského jednání.“³⁸ Základní zakládající dějinnou událostí vzniku Izraele podle biblické teologie představuje vyjití z Egypta.³⁹ Nový národ potřeboval právní řád, a tak došlo k uzavření smlouvy mezi Hospodinem a Izraelem. Tato smlouva je Božím darem, kde se zavazuje Bůh milostí a lidé uskutečňováním určitých ustanovení, zákonů.⁴⁰ Celý právní řád Izraele se soustředí kolem Hospodina, všechna ustanovení jsou podána jako Boží výroky nebo se i jinak spojují s Božím jménem, úvod Desatera ukazuje na Boží osvobozující dílo, které si má Izrael neustále připomínat jako akt nepodmíněného milosrdenství Božího. Proto Boží zákon není jen o plnění povinností, ale také o radosti. Zákon ukazuje nejen na svrchovanost Hospodina, ale vede také Izraelce ke vzájemné solidaritě, k respektování života a relativizaci majetkových práv. Tím se liší od zákonných předpisů jiných starověkých kultur.⁴¹ V rámci sinajské smlouvy, respektive Tóry, zaujímá Desatero mimořádné místo. Nejen, že jeho vlastní obsah je velmi bohatý, ale také jeho původní význam poukazuje na etiku počátečního období dějin Izraele.⁴²

Desatero je ve Starém zákoně zapsáno dvakrát.⁴³ Vzhledem k prostoru zde nelze uvádět celá znění Desatera, proto budou uvedena jen přikázání svítit den odpočinku.

---

³⁷ Viz Jan 6,50-51.

³⁸ Viz Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 14, 25.

³⁹ Srov. tamtéž, čl. 15, 25.

⁴⁰ Srov. tamtéž, čl. 24, 35.

⁴¹ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Zákon, 1272-1278, zde 1273.

⁴² Srov. Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 25, 36.

⁴³ Přikázání pamatovat na den odpočinku je ve Starém zákoně na vícero místech: např. Exodus 23,13; 31,12-17; 34,21; 35,1-3; Leviticus 19,3; 23,3; Numeri 15,32-36.

„Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočínutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.“⁴⁴

„Dbej na den odpočinku, aby ti byl svatý, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočínutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvůj býk a tvůj osel, žádné tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty. Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.“⁴⁵

Už při prvním čtení si nelze nevšimnout rozdílného znění textů. Srovnáním najdeme celkem pět rozdílů. V Deuteronomiu je příkaz navíc zdůrazněn slovy „jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh“. Rozšiřuje se text mluvící o dobytku. Ve výčtu těch, kdo mají odpočívat, Deuteronomium uvádí navíc „aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty“. V úvodu přikázání se mění pokyn z „pamatuj“ na „dbej (ostříhej)“ a hlavně se mění zdůvodnění přikázání. V Exodu je zdůvodněním odpočínutí Boha při stvoření a v Deuteronomiu vyvedení z Egypta. Jan Heller vysvětluje tyto rozdíly vlivem ústní tradice, kdy znění Exodu bylo tradováno v jeruzalémském chrámu, kde se uvažovalo o vzniku světa a lidstva, kdežto znění Deuteronomia pochází ze severní prorocké tradice, kde se vyprávělo o vysvobození z Egypta. Obě tyto tradice byly pravděpodobně spojeny v roce 722 po pádu severního království.⁴⁶

Základem přikázání je první verš - pamatuj/dbej (opatruj) na den zastavení k jeho posvěcování. Pak následuje vysvětlení, kdo a co má a nemá dělat - šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci, ale sedmý den je den odpočínutí tvého Boha; nebudeš dělat žádnou práci. Následující verš říká, proč to tak má být, z jakého důvodu.

---

⁴⁴ Viz Exodus 20,8-11.

⁴⁵ Viz Deuteronomium 5,12-15.

⁴⁶ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 190-191.

Sloveso pamatuj (זכר - zkr) se spíš vztahuje ke kultu, kdežto sloveso střežit, hlídat, dbát, pečlivě opatrovat (שמר - šmr) je spíš vyjádřením poslušnosti zákona.⁴⁷ Sloveso přestat, odpočívat bylo vysvětleno výše.

Důvod slavení dne odpočinku, kterým bylo osvobození z otroctví, lze nalézt nejen v Deuteronomickém textu, ale i v Exodu v úvodu k Desateru, kde Hospodin lidu připomíná, jak jej vyvedl z domu otroctví.⁴⁸ Den odpočinku tedy znamená konec otrocké práce, je výsadou vysvobozených a znamením svobody, kterou Hospodin svému lidu daroval.⁴⁹ Ale koho se tedy příkaz týká? Mužů, žen, otroků, otrokyň, dokonce i dobytka a hostů pobývajících v zemi. Text jasně říká, že každého člena společnosti bez rozdílu pohlaví a společenského postavení. To poukazuje na sociální význam příkazu.⁵⁰ Jedná se tedy o den, který má chránit lidi slabé, bezbranné a závislé, přikázání svým způsobem představuje zákon na ochranu práce.⁵¹ Člověk se tak má možnost zastavit, nejen aby tím potvrdil smlouvu s Hospodinem a posvětil sobotní čas, ale také aby po vzoru Hospodina ustal od své práce, zotavil se a načerpal síly.⁵² Ze srovnání s okolními národy vyplývá další specifikum staroizraelského ustanovení dne odpočinku: jedná se totiž o den radosti. Narozdíl od babylónských kalendářů, které znaly také dny volna. Jednalo se však o dny přinášející neštěstí. Izraelská sobota je však dnem společenství a radosti.⁵³

Přikázání světit den odpočinku patří spolu s přikázáním prokazovat úctu rodičům k jediným pozitivním zákonům Desatera. To znamená, že není formulován jako zákaz, ale jako přikázání dbát dne odpočinku.⁵⁴ I bez velkého přemýšlení nad významem příkazu je zřejmé, že má člověk přemýšlet nad tím, jaký je to den. Je to den posvěcený, tedy oddělený pro Hospodina. To, že v Desateru převažuje negativní formulace, popisuje dokument Bible a morálka spolu s vnějškovostí a komunitním rázem jako možné překážky, které brání tomu, aby Desatero vyjadřovalo odpovídajícím způsobem

---

⁴⁷ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 206.

⁴⁸ Srov. Exodus 20,2.

⁴⁹ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 208.

⁵⁰ Srov. *Život z víry*, České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005², 152.

⁵¹ Srov. *Život z víry*, 152-153.

⁵² Srov. Exodus 23,12.

⁵³ Srov. Starozákonní překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu*. Díl I., s. 271.

⁵⁴ Srov. Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 26, 37.

ideál morálního života, který dnes církev předkládá svým současníkům.⁵⁵ Zároveň ale dodává, že Desatero v sobě obsahuje všechny potřebné prvky vytvářející základ vyvážené pro naši dobu přiměřené morální reflexe.⁵⁶ Pro lepší pochopení současníkům nabízí překlad biblického znění zákonů, které mají apodiktickou formu, do pojmů axiologie, morálky hodnot. Dokument ukazuje na příkladu soboty, že původní pozitivní příkaz se zde může stát morálkou minimálních úkonů, kdy se člověk může domnívat, že sobotu zachovává tím, že jednou týdně věnuje jednu hodinu bohoslužbě. Kdežto závazné úsilí o hodnoty neustále volají člověka k něčemu většímu⁵⁷. Základní hodnotou dne odpočinku je čas a přikázání Bible a morálka překládá slovy: “vážit si posvátného rozměru času.”⁵⁸

Při pohledu na zařazení přikázání světit den odpočinku mezi ostatní přikázání, se nabízí otázka, proč stojí právě na tomto místě? Běžně se příkazy Desatera dělí do dvou skupin. Na přikázání, která vyjadřují vztah člověka k Bohu, kam patří i přikázání světit den odpočinku, a na přikázání vyjadřující vzájemné vztahy mezi lidmi.⁵⁹ Přičemž třetí přikázání nelze jednoznačně zařadit do jedné z těchto skupin, vyjadřuje obě roviny vztahů. Bylo řečeno, že sobota zobrazuje vztah člověka a Boha. Bůh se zde člověku nabízí, aby k němu mohl přijít a setkat se s ním. Ale nejen to. Pokud podle slov Desatera platí sobotní přikázání pro každého člena společnosti, pak má také každý právo sobotní den skutečně slavit a nemělo by mu v tom být bráněno ani společností ani jednotlivcem. To, co sobota nabízí člověku, není určeno jen pro jednoho jednotlivce, ale pro každého, který se chce chopit a přijmout celý obsah této nabídky. Co nabízí sobota jednomu, má právo nárokovat si každý člověk a tudíž mu nemá být bráněno slavit den odpočinku. Respektování nároků ostatních už vyjadřuje rovinu vztahů mezi lidmi navzájem. Zde začíná oblast etiky. Při setkání s Bohem člověk poznává nejen Boha, ale také sebe. Když má takto příležitost budovat vztah s Bohem, nemá zároveň možnost budovat vztah sám k sobě? Učit se zdravé sebeúctě, respektovat sebe sama? Nebyl třeba příkaz světit den odpočinku zařazený mezi jednotlivá přikázání právě na to místo, kde je, aby vytvořil most, přes který člověk přechází od prvních dvou přikázání vyučujících milovat svého Boha přes třetí přikázání zaměřené na všechny roviny vztahů, tedy kde se

---

⁵⁵ Srov. Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 28, 38.

⁵⁶ Srov. tamtéž, čl. 30, 39.

⁵⁷ Srov. tamtéž, čl. 30, 40.

⁵⁸ Viz tamtéž čl. 30, 40.

⁵⁹ Srov. tamtéž, čl. 30, 40-41.

člověk setkává nejen s Bohem, ale také sám se sebou a potažmo i s druhými, aby mohl dojít ke zbývajícím přikázáním, kde se učí milovat druhé lidi? Pokud se jednotlivá přikázání prolínají, není pak jakékoliv dělení Desatera zbytečné? Z jakého důvodu by později Ježíš shrnul celý zákon do dvou přikázání? „Miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.' To je největší a první přikázání. Druhé je mu podobné: 'Miluj svého bližního jako sám sebe.' Na těch dvou přikázáních spočívá celý Zákon i Proroci.”⁶⁰

1.3 Den odpočinku a Ježíš

Jaký byl postoj Ježíše Krista k zákonu a sobotě? On sám o sobě říká: „Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit. Amen, pravím vám: Dokud nepomine nebe a země, nepomine ani jediné písmenko ani jediná čárka ze Zákona, dokud se všechno nestane. Kdo by tedy zrušil jediné z těchto nejmenších přikázání a tak učil lidi, bude v království nebeském vyhlášen za nejmenšího; kdo by však zachovával a učil, bude v království nebeském vyhlášen velkým. Neboť pravím vám: Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.“⁶¹

Vzhledem k tomu, že zákon vyjadřuje a zjevuje lidem Boží vůli, je považován za velmi dobrý. Je prostředkem pro navázání vztahu mezi Bohem a člověkem, ale také vyjádřením Boží milosti a lásky.⁶² Obsahuje nejen předpisy, v Pentateuchu bylo napočítáno celkem 365 zákazů a 248 příkazů, ale také zaslíbení, požehnání nebo prokletí. Umožňuje Izraelcům rozpoznat, co od nich Hospodin očekává. Jednotlivá přikázání ukazují, co je v Božích očích dobré a co jednotlivce i celou společnost může nasměrovat na správnou cestu směřující k zaslíbením plnosti života.⁶³ Proroci a později i Ježíš pokračovali v původní linii izraelského myšlení, podle kterého zákon není prostředek spásy, pouze Božím zásahem může být člověk zachráněn. Záchrana člověka se nezakládá na tom, jak plní předpisy zákona, ale zda přijímá Boží autoritu. I když zákon sám o sobě neuvádí do smlouvy s Bohem, ukazuje na chování, jaké člověk má mít, pokud přijal vírou ujištění, že ho Bůh do smlouvy uvede. Zákon umožňuje člověku

⁶⁰ Viz Matouš 22,37-40.

⁶¹ Viz Matouš 5,17-20.

⁶² Srov. Von ALLMEN, Jean – Jaques a kol. *Biblický slovník*. Heslo Zákon/Starý zákon. Praha: Kalich, 1991, 318-320, zde 319.

⁶³ Srov. Von ALLMEN, Jean – Jaques a kol. *Biblický slovník*. Heslo Zákon/Starý zákon, 320.

vědět, zda je či není ve smlouvě a uvádí požadavky, kterým je třeba dostát, aby nevypadl z království. Zákon tedy ukazuje, zda člověk hřeší či nikoliv, ale sám o sobě člověka hříchu nezbaví. Ježíš používá měřítko zákona k tomu, aby lidem ukázal, že jim nechybí vůle, když chtějí přikázání dodržovat, ale schopnost poslouchat Boží přikázání. Problémem člověka je, že se nevzdal sám sebe ve vztahu k Bohu a k bližnímu, že nezapřel sám sebe před Bohem a nevyjádřil tak pravou poslušnost. Tím, že Ježíš ukazuje svrchované požadavky zákona, které jsou pro každého člověka drtivé, zákon naplňuje. Je třeba, aby člověk, který chce zákon plnit, se nejdříve zřekl sám sebe a hledal Boží království. Zákon člověku odhaluje jeho hřích a vyzývá k pokání. Nový zákon tak pokračuje v linii zákona Starého.⁶⁴ Ježíšův vztah k zákonu a sobotě byl zcela jiný než u ostatních židovských skupin tehdejší doby. Ježíš zákon přijímá i transcenduje zároveň. Ve snaze očistit Boží přikázání od prostého legalismu staví proti sobě do kontrastu zákon ústní a zákon psaný, Tóru, kterou vyhlašuje a naplňuje s odvoláním na vůli Boží.⁶⁵ Ježíš se tedy nestaví proti zákonu, ale proti jeho nesprávnému užívání, zákonictví a bezobsažnému formalismu. Ježíš vrací zákon zpět k lásce k Bohu a k bližnímu. Hříchem není jen to, že se člověk dopouští skutků odporujících přikázáním, ale že odmítá milovat a činit pokání. Neláska a neochota činit pokání jsou ostatně příčiny, proč se člověk hříchu dopouští. Plnění přikázání, které zastírá nutnost pokání, je klamné a slavení soboty, které není spojeno s láskou k bližnímu, je pokrytecké.⁶⁶ Skutečným významem soboty je podle Ježíše spása člověka a život.⁶⁷

Odtud je možné porozumět Ježíšovým slovům o sobotě a jeho jednání.

„Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout. Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce: a naleznete odpočinutí svým duším. Vždyť mé jho netlačí a břemeno netíží.“ V ten čas šel Ježíš v sobotu obilím. Jeho učedníci dostali hlad a začali mnout zrní z klasů a jíst. Když to viděli farizeové, řekli mu: "Hle, tvoji učedníci dělají, co se nesmí dělat v sobotu!" On jim však řekl: "Nečetli jste, co udělal David, když měl hlad, on a ti kdo byli s ním? Jak vešel do domu Božího a jedli posvátné chleby, ačkoli to nebylo dovoleno jemu ani těm, kdo ho doprovázeli, nýbrž kněžím? A nečetli jste v Zákoně, že

---

⁶⁴ Srov. Von ALLMEN, Jean – Jaques a kol. *Biblický slovník*. Heslo Zákon/Starý zákon, 321-322.

⁶⁵ Srov. SEGALLA, Giuseppe. *Historické panoráma Nového zákona*. Svitavy: Trinitas a Křesťanská akademie v Římě, 1998, 71.

⁶⁶ Srov. Von ALLMEN, Jean – Jaques a kol. *Biblický slovník*. Heslo Zákon/Starý zákon, 322.

⁶⁷ Srov. SEGALLA, Giuseppe. *Historické panoráma Nového zákona*, 72.

kněží službou v chrámu porušují sobotu, a přesto jsou bez viny? Pravím vám, že zde je víc než chrám. Kdybyste věděli, co znamená, `milosrdenství chci, a ne obět', neodsuzovali byste nevinné. Vždyť Syn člověka je pánem nad sobotou." Odtud šel dál a přišel do jejich synagogy. A byl tam člověk s odumřelou rukou. Otázali se Ježíše: "Je dovoleno v sobotu uzdravovat?" Chtěli ho totiž obžalovat. On jim řekl: "Kdyby někdo z vás měl jedinou ovečku, a ona by mu v sobotu spadla do jámy, neuchopil by ji a nevytáhl? A oč je člověk cennější než ovce! Proto je dovoleno v sobotu činit dobře." Potom řekl tomu člověku: "Zvedni tu ruku!" Zvedl ji, a byla zase zdravá jako ta druhá. Farizeové vyšli a smluvili se proti němu, že ho zahubí.⁶⁸

Právě na sobotě je nejmarkantněji vidět rozdíl mezi chybným chápáním přikázání, respektive postojem k němu, a skutečnou Boží vůlí. V babylonském zajetí a po něm byl kladen velký důraz na slavení dne odpočinku, čímž se chtěl Izrael spolu s obřízkou odlišit od pohanských kultur.⁶⁹ To ale vedlo k tomu, že se sobota stala samoučelem a zákonickým plněním různých zákazů.⁷⁰ Ježíš poukázal na jejich nesmyslnost a opět postavil požadavky lásky před požadavky přikázání. Připomíná, že sobota byla učiněna pro člověka a ne člověk pro sobotu, proto napodobuje svého Otce tím, že i v sobotu koná dobro, tzn. také pokračuje až do konce světa vládnout stvoření a obnovuje všechny lidi, on je Pánem nad sobotou.⁷¹ Tím se Ježíš stává příkladem i pro člověka, nebýt slepý a lhostejný k utrpení druhých lidí. Ježíš vyhlásil pro sebe a své učedníky svobodu ve střežení soboty.⁷² Zatímco pro rabínskou nauku bylo porušení soboty možné pouze v případě nebezpečí života, Ježíš tuto přísnou linii výkladu nezastává. Na vrcholu jeho priorit je láska k Bohu a k bližnímu (srov. Marek 12,28-34).⁷³ Jak později dodává apoštol Pavel: „Vy jste byli povoláni ke svobodě, bratří. Jen nemějte svobodu za příležitost k prosazování sebe, ale služte v lásce jedni druhým.“⁷⁴ Pavel odsunul sobotu do oblasti, kde každý člověk musí zaujmout stanovisko podle svého svědomí.⁷⁵

⁶⁸ Viz Matouš 11,28-12,14.

⁶⁹ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 202.

⁷⁰ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Sobota, 935.

⁷¹ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. Heslo Sobota. Praha: Academia, 2003², 458.

⁷² Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Sobota, 935.

⁷³ Srov. REISER, Marius. *Der unbequeme Jesus*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2011, 68.

⁷⁴ Viz Galatským 5,13.

⁷⁵ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Sobota, 935.

Apoštol Pavel si uvědomoval Ježíšovo pojetí zákona, zdůrazňování jeho etické stránky a relativizování stránky kultické a navázal na ně.⁷⁶ Formuloval učení o ospravedlnění z milosti a víry, které sice vyvolalo napětí a konflikty, nicméně podařilo se mu prokázat, že vědomí závislosti na Boží lásce, víra v Boha a jeho milosrdenství, jsou základním předpokladem pro změnu života a konečnou záchranu člověka.⁷⁷ Podle Pavla, pokud by zákon vedl člověka k cíli, spravedlnosti a spasení, byla by Ježíšova smrt zbytečná. I když pomyslně zákon ruší⁷⁸, uznává jeho pedagogický význam a obdobně jako Ježíš učí, že zákon člověku vymezuje hranice, které lidskému jednání ukazují, zda se pohybuje v oblasti Boží vůle či ne. Pavlovi nejde jen o prosté přizpůsobení jednání člověka, ale o jeho souhlas k Boží vůli.⁷⁹

Nabízí se představa, že zákon včetně soboty byl člověku darován jako pomocník, služebník. Pokud je Ježíš pro člověka vzorem a je Pánem nad sobotou, vlastně i nad zákonem, znamená to, že Ježíš vládne a zákon spolu se sobotou mu slouží. Ale ne k prosazování vlastní vůle, ale vůle Boha Otce. Stejně tak má zákon se sobotou sloužit člověku v konání toho, co je pro něj a jeho život dobré. Vždyť v zaslíbeních čteme: „Dbej na jeho nařízení a příkazy, které ti dnes udílím, aby se vedlo dobře tobě i tvým synům po tobě a abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti pro všechny dny dává Hospodin, tvůj Bůh.“⁸⁰ Nejde o to otročit zákonu nebo sobotě a stát se zákonickým, nejde ani o zneužívání svobody, kterou jsme od Hospodina obdrželi a manipulovali s jednotlivými nařízeními a příkazy a dělali si, co chceme, ale skrze ně poslouchali Boží hlas a nechali se dovést do země zaslíbené, země odpočinutí.

V paralelním vyprávění u Lukáše 6,5 je v poznámce uveden příběh, kde Ježíš pracujícímu člověku říká, že pokud ví, co činí, je blahoslavený, a pokud neví, je přestupník zákona a zlořečený. Podle exegetů zde má Ježíš na mysli mesiášský řád, ve kterém oproti starému řádu platí jiné zákony. Proto, pokud si je člověk vědom, že mesiášský řád nastal a pracuje, je blahoslavený, v opačném případě podléhá starému řádu a je zlořečený.⁸¹

---

⁷⁶ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993, 167.

⁷⁷ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, 158.

⁷⁸ Srov. tamtéž, 173.

⁷⁹ Srov. tamtéž, 175.

⁸⁰ Viz Deuteronomium 4,40 a podobně tamtéž 5,33; 6,18-24.

⁸¹ Srov. A. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Sobota, 935.

To, že Ježíš v tolika případech uzdravoval právě v sobotu, ukazuje, že sobota jako pamětní den Božího odpočínutí od stvoření a Božího pokoje je právě proto vhodná pro skutky, které přinášejí mesiášský řád pokoje, vysvobození a zachování života. Srovnáním s obřízkou, která uzdravuje pouze částečně, Ježíš zdůvodňuje, proč je možné v sobotu uzdravit celého člověka. Ne tedy zákon, ale Ježíš sám může nabídnout pravé odpočínutí. Už tady a teď. Jinak, jak praví list Židům 4,1-11, pravý sobotní odpočinek mají křesťané teprve před sebou. Přejde jiné dnes, kdy křesťané budou moci odpočinout v nebeském království, který byl i u Izraele obrazem mesiášské doby.⁸²

Důvody, proč Ježíš upřednostňoval člověka a život nad sobotou, lze stručně shrnout jako důvody etické, vyjádřené praktickou pomocí bližnímu, důvody eschatologické, osvobození od nečistých duchů a prolamováním Božího světa do světa časného, a také důvody mesiánské, kdy Ježíš demonstroval svou moc srovnatelnou s mocí Davidovou.⁸³

1.4 Význam dne odpočinku

I když z biblických textů nelze jednoznačně určit historický původ dne odpočinku, jeho teologický význam a dopad pro morálku je zřetelný.⁸⁴

Znakem dne odpočinku je zastavení od práce, která je nutná k obživě. Den odpočinku vyjadřuje závislost na Hospodinu, který je dárce všeho. Člověk v den odpočinku nežije vlastní prací, ale Boží milostí. Den odpočinku připomíná a zpřítomňuje ráj před hříchem a zlořečením země a současně předchází ráj na konci věků, kdy nastoupí věk spásy. Tím je den odpočinku znamením nejen nové doby, ale také znamením smlouvy s Bohem a zároveň znamením nového způsobu života pro ty, kteří žijí v očekávání budoucího věku. To je zdůvodněno i vyvedením a vysvobozením z Egypta, které znamenalo konec otroctví. V protikladu s nešťastnými dny u babylonských a mezopotamských kultur byl a je den odpočinku dnem radosti, spásy

---

⁸² Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. díl, heslo Sobota, 935.

⁸³ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského, Historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Karolinum, 2008, 213.

⁸⁴ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 207.

a znamením Hospodinovy svrchovanosti nade vším zlým, protože Hospodin si může odpočinout a spolu s ním každý člověk, který na něj spoléhá a žije z jeho milosti.⁸⁵

Aby člověk mohl dostát všem výzvám, které den odpočinku nese, je třeba na prvním místě uvést, že den odpočinku vyzývá člověka k zastavení a ztišení před Bohem, aby mohl rozvíjet svůj vztah s ním. Jen ten, kdo skutečně zná Boha, slyší a rozumí tomu, co mu Bůh říká, je díky tomu schopen žít svůj život podle Boží vůle. S tím úzce souvisí skutečnost poznání sebe sama a rozvíjení vlastní osobnosti. Jen tváří tvář Bohu poznáváme vlastní stránky, kladné i záporné. To pomáhá pracovat na sobě, obnovovat se a usilovat o to, abychom stále rostli do podoby Ježíše Krista.

Den odpočinku je časem, který má člověk po vzoru Hospodina oddělovat a posvěcovat jej. Jde o způsob, jakým člověk s časem nakládá a o umění rozlišovat čas běžný a čas milosti. Je to výzva být moudrým správcem času, který byl člověku dán k žití.

Stejně jako Bůh máme mít pod kontrolou svou práci. Den odpočinku pomáhá vytvořit si takový řád, kdy bude naše práce dobrá, efektivní a přínosem nejen pro jednotlivce, ale i pro společnost.

Zároveň den odpočinku upozorňuje na potřebu kontroly nad vlastními silami a fyzickým odpočinkem. Bůh odpočinul. Zbavil člověka otroctví a ukázal tak, že chce člověku dopřát odpočinek od dřiny a nadměrné námahy.

Den odpočinku učí člověka žít ve společenství a brát ohled na druhé. Příkaz světit, slavit, den odpočinku patří celé společnosti. Každý člověk má právo jej slavit, zastavit se. Izraelská společnost, potažmo křesťanská církev, má v tento den slavit bohoslužebné shromáždění. Je to den vyjadřující jednotu společenství a současně den, který vyučuje upozadit své potřeby a upřednostnit druhé. Nabídnout lásku a milosrdenství, ale i praktickou pomoc tam, kde je potřeba.

---

⁸⁵ Srov. HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*, 207-208.

2. Současný pohled na den odpočinku

Pro porozumění jednotlivých morálních východisek dne odpočinku je vhodné doplnit jeho celkový obraz pohledem na současné chápání a způsob jeho svěcení těmi, kteří den odpočinku slaví, tedy pohledem Židů a křesťanů.

2.1 Šabat v rabínské tradici

Stejně tak jako v minulosti tak i dnes je v židovské tradici sobota, Šabat, nejvýznamnější svátek. Chápání Šabatu se i dnes pohybuje mezi dvěma fundamentálními rovinami. Jedna poloha vycházející z Desatera v Exodu vnímá dodržování Šabatu jako imitaci Boha, který v šesti dnech stvořil svět a sedmý den odpočinul. Proto Bůh den odpočinku požehnal a oddělil jako svatý. Druhá poloha zakládající se na deuteronomickém Desateru akcentuje sociální rozměr Šabatu spočívající v zákazu vykonávání práce platném pro každého člena společnosti včetně synů, dcer, otroků, otrokyň i dobytka, a to proto, aby si všichni mohli odpočinout stejně, neboť každý si má neustále připomínat, že byl v minulosti otrokem v zemi egyptské. Šabat tedy na kosmické rovině odkazuje ke stvoření a současně zpřítomňuje události Exodu.⁸⁶

Náboženskoprávní rovina dodržování a svěcení Šabatu se uskutečňuje skrze příkaz nevykonávat v tento den práci. Mišna vyjmenovává celkem 39 různých kategorií činností, které jsou zakázané, Talmud s těmito kategoriemi pracuje a doplňuje je o kategorie základních prací na Stanu setkávání. Zakázané práce se týkají, velmi obecně, manipulace s penězi včetně hovoru o obchodních záležitostech, běžné práce vykonávané pro výdělek, jakékoliv manipulace s ohněm, zabití zvířat a většiny činností, kterými se mění tvar či charakter předmětů. Je omezeno cestování a nošení břemen. Omezení jdou stranou, pokud je ohrožen lidský život. Specifikace povolených a nepovolených činností vycházejí ze snahy rabínů dostat požadavku oddělit posvátný čas Šabatu, aby nebyl narušen ničím profánním. Šabat podle rabínů je sám o sobě vlomem posvátna. Patří mezi věci, které byly před stvořením světa. Tento den odkazuje ke stvoření, které uzavírá, a současně vede k finálnímu Šabatu mesiášské doby. Je ztělesněním ideálního uspořádání světa v souladu s Božím záměrem. Po úpadku světa,

⁸⁶ Srov. SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha: Libri, 2008, 211.

ke kterému došlo po prvním Šabatu, je každý další Šabat částečnou aktualizací původního ideálního stavu světa. Ovšem svatost Šabatu závisí na člověku, ne na samotném Šabatu. Proto je důležité správné slavení dne odpočinku a odtud také pochází rčení rabínské tradice, že „Kdyby Izrael dodržel dva Šabaty přesně podle pravidel, ihned by byl spasen.“⁸⁷ Proto také příkázání týkající se Šabatu vyvažují všechna ostatní příkázání.⁸⁸

Šabat se začíná slavit už v pátek večer a končí v sobotu večer. Způsob slavení probíhá podle předepsaného rituálu. Zajímavostí může být, že celý rituál slavení zahajuje a ukončuje žena, paní domu. V pátek večer zažehne symbolicky dvě svíčky,⁸⁹ jedna svíčka symbolizuje příkázání „pamatuj“ a druhá „opatruj“, dvě slova, která pronesl Bůh, když předával Desatero.⁹⁰ Konec Šabatu nastává, když se v sobotu na nebi objeví první tři hvězdy. Tím končí posvátný čas a paní domu pronáší určenou modlitbu, po které následuje krátký obřad k ukončení Šabatu.⁹¹

2.2 Křesťanská neděle

V křesťanské tradici se v počátcích církve slavily sobota a neděle vedle sebe. Sobota byla dodržována podle vzoru Ježíše, který ji sám zachovával, i když svým postojem stavěl člověka nad sobotu a poukazoval na příliš úzké chápání soboty v tehdejší židovské praxi. Křesťané dodržovali sobotu jako den odpočinku a využívali tento den k návštěvám synagogy a zvěstování evangelia Židům. Neděle, tehdy pracovní den, byla připomínkou Ježíšova zmrtvýchvstání a pozdějšího vylití Ducha o Letnicích. Obsah nedělní slavnosti, eucharistická hostina, vychází z hostiny v předvečer Kristova utrpení, kterou Ježíš ustanovil, aby ji učedníci konali na jeho památku. Zvyk scházet se ke společnému lámání chleba se stal tradicí. Účast na těchto shromážděních byla samozřejmostí a nepsaným pravidlem závazným pro celé společenství.⁹² I když byly tendence odlišovat neděli od soboty, bylo starozákonní zjevení podkladem pro normu týdenního rytmu.⁹³ Teprve ediktem císaře Konstantina v roce 321 mohli křesťané nejen

⁸⁷ Viz SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, 213.

⁸⁸ Srov. SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínského judaismu*, 211-213.

⁸⁹ Srov. STERN, Marc. *Svátky v životě Židů*. Praha: Vyšehrad, 2002, 35 a 37.

⁹⁰ Srov. STERN, Marc. *Svátky v životě Židů*, 38.

⁹¹ Srov. tamtéž, 48-50.

⁹² Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1999, 155-156.

⁹³ Srov. JAN PAVEL II. *Apoštolský list Dies Domini*. Praha: Katolický týdeník, 2000², čl. 22.

svobodně vyznávat své náboženství, ale také se neděle stala namísto soboty dnem pracovního klidu a veřejné bohoslužby.⁹⁴

Důvodem pro slavení neděle bylo a je i dnes vykupitelské dílo Ježíše Krista, které se každou neděli připomíná. Každá neděle je pravidelnou týdenní Velikonoční oslavou vítězství Ježíše Krista nad hříchem a smrtí, v němž dochází naplnění prvního stvoření a předjímce stvoření nového. Neděle je den, který se nejen obrací zpět k prvnímu dni světa, ale také vyhlíží s nadějí den poslední, kdy přijde Kristus ve slávě a vše bude stvořeno nové.⁹⁵

Křesťanská neděle získávala postupně různá označení podle významu, který má dané označení vyjadřovat. Je to nejen první den týdne, ale také „den Páně“ určený k oslavě Ježíše Krista jako Pána symbolizující význam Velikonoc;⁹⁶ „osmý den“ jako symbolika věčnosti;⁹⁷ „den slunce“ byl převzat z pohanské kultury, aby odvedl pozornost od kultu uctívajícího slunce, a odkazuje na Krista jako světlo světa.⁹⁸ Je také akceptováno starozákonní zdůvodnění soboty a její význam jako dne odpočinku a sobota je se svým obsahem přijímána jako prototyp křesťanské neděle.⁹⁹ I když je tedy možné nazývat neděli různě, budu dále používat pro tento den zejména termín „den odpočinku“.

---

⁹⁴ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 165.

⁹⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini*, čl. 1.

⁹⁶ Srov. tamtéž, čl. 21.

⁹⁷ Srov. tamtéž, čl. 26.

⁹⁸ Srov. tamtéž, čl. 27 a srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 156-157.

⁹⁹ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 155 a srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini*, čl. 8, 59, 62-63.

3. Etické aspekty dne odpočinku

Tato kapitola je věnována východiskům, která z biblických textů vyplynula a byla uvedena v předchozích kapitolách. Pro přehled se jedná o aspekt budování vztahu k Bohu a potažmo k vlastní osobě, aspekt sakralizace a správcovství času, kontrolu nad vlastní prací, kontrolu a péči o fyzické síly člověka a globální projev úcty k Božímu stvoření.

3.1 Budování vztahu s Bohem

To, že vztah s Bohem je uveden jako primární aspekt dne odpočinku, má své opodstatnění. Dokument Bible a morálka na jednom místě uvádí, že není možné vybudovat bez Boha žádnou etiku!¹⁰⁰ Tento dokument dále vysvětluje, že Boží slovo uvedené v textech Písma pomáhá totiž rozlišit, co je skutečně lidské, protože to člověka připodobňuje Bohu, od toho, co jej odlidšťuje.¹⁰¹ Což je aktuální i pro současného člověka, který v připodobňování ke Kristu, dokonalému obrazu Boha Otce, může nalézt vlastní životní cestu. Stejně tak Desatero, jakožto morální osa Písma, by nemělo být vnímáno pouze jako sbírka zákonů, ale jako dar a díky Kristu jako dynamika otevřená k neustálému prohlubování. Při formulaci morálních aspektů na základě Písma je třeba se ptát, zda jsou jednotlivá morální stanoviska ve shodě s teologií stvoření, tzn. s chápáním lidské bytosti a její důstojnosti jakožto Božího obrazu v Kristu, a zároveň zda odpovídá teologii smlouvy, která povolává člověka individuálně i kolektivně ke společenství s Bohem a k aktivní spolupráci na vytváření nového lidství, které je naplňováno v Kristu.¹⁰² První aspekt slavení dne odpočinku, budování vztahu s Bohem, uvedené podmínky splňuje. Lze to ostatně vidět i v jiných církevních dokumentech.

Jak je uvedeno v knize *Život z víry*, slavení křesťanské neděle jako svátečního dne symbolizuje a současně vyjadřuje úctu k Bohu. Vědomí, že jsou křesťané v Kristu novým stvořením, vyjadřované radostí, díkůvzdáním a zamyšlením, je důvodem pro zastavení a odpočinek od práce. Proto se má v neděli odpočívat, prohlubovat a usilovat o pokoj mezi lidmi a v celém stvoření, aby tento pokoj mohl být součástí celého

---

¹⁰⁰ Srov. Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 95, 115.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, čl. 95, 114.

¹⁰² Srov. tamtéž, čl. 95, 115.

pracovního týdne. Vědomí vážnosti odpočinku od práce souvisí se svědectvím víry, kterým jsou věřící vůči světu povinováni.¹⁰³

Podle *Dies Domini* má sobotní příkaz první Smlouvy hluboký základ v Božím plánu a připravuje tak půdu pro neděli jakožto novou a konečnou Smlouvu. To je údajně důvod, proč není tento příkaz uveden čistě v kontextu kultické úmluvy, ale v rámci Dekalogu, který představuje nosný pilíř morálního života. Zařazením sobotního přikázání do fundamentální etiky jak Izrael, tak křesťané vyjadřují, že dodržování příkazu není jen projevem náboženské disciplíny, ale zejména důležitým vyjádřením vztahu věřícího člověka k Bohu. Jen vírou je možné skutečně pochopit plný význam dne odpočinku a pouze víra brání banalizování a trivializování přikázání.¹⁰⁴

K tomu se vyjadřuje opět Bible a morálka, která poukazuje na to, že v Dekalogu stojí kultické a sociální zákony vedle sebe a navíc, že se těsně propojují. Proto kulty prokazované Bohu v chrámu mohou být platné jen tehdy, pokud jsou spjaté se sociální spravedlností, kdy si lid připomíná vysvobození z Egypta a darování země. Zákony a přikázání učí sledovat etické důsledky každé kultické činnosti, kam patří i slavení dne odpočinku, a učí sledovat teologický rozměr sociální etiky. Tím, že je takto etika a kult spojena, je jedno vyznání víry projevováno úctou vzdávanou Bohu a péčí o bližního, což jsou dva projevy, jež nelze od sebe oddělit.¹⁰⁵ K tomu na dalších stránkách dodává, že i Ježíš se později vrací k důstojnosti lidské osoby a ve svých blahoslavenstvích radikalizuje morální jednání člověka. Svým prohlášením, že nepřišel zákon zrušit, ale naplnit, a současně výzvou být dokonalý jako je dokonalý nebeský Otec, Ježíš navazuje na Dekalog a opět pokládá základ morálního života.¹⁰⁶ Ježíš je jak zjevovatelem spravedlnosti, tak dokonalým vzorem pro následování. Myšlenka stvoření člověka k Božímu obrazu a podle podoby Boží se dostává do morální polohy. Bůh, vzor jednání, vybízí, abychom primárně hledali jeho království a spravedlnost a plnili jeho vůli. A právě této morální dokonalosti je Ježíš vzorem.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Srov. *Život z víry*, 160.

¹⁰⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini*, čl. 13.

¹⁰⁵ Srov. Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 35, 47.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž čl. 101, 120.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž čl. 100-101, 119-121.

Aby člověk ale mohl poznat Ježíše a následovat jej, je zapotřebí náboženské zkušenosti. Nestačí jen znát náboženské nebo teologické texty, ale setkat se s Bohem. Jak uvádí Kompendium sociální nauky církve, každá náboženská zkušenost umožňuje člověku uvědomit si Boží blízkost, Tajemství, které často vede k rozpoznání určité charakteristiky Boží tváře. Bůh je jednak původcem současné reality a také měřítkem pro to, co má být. Každá náboženská zkušenost je ve svém jádru darem a milostí, která tím, že Bůh zjevuje sebe sama, ukazuje člověku morální požadavky, které na člověka klade. Každá náboženská zkušenost působí na svědomí člověka, které člověka vybízí zodpovědně spravovat svěřené dary ne kvůli němu samotnému, ale s ohledem na druhé lidi, se kterými žije ve vzájemném společenství.¹⁰⁸ Podle slov Kompendia Bůh ukazuje skrze své zákony a přikázání bezpečnou cestu ke svobodnému životu, učí jimi „pravému lidství“, ukazuje na nich nejen povinnosti, ale také práva člověka, která vycházejí z lidské přirozenosti.¹⁰⁹

Kompendium dále vysvětluje, proč je vztah s Bohem pro člověka důležitý. Vysvětluje, že v působení Boha jakožto Stvořitele lze nalézt smysl stvoření i navzdory zkušenosti hříchu. Narušené společenství člověka s Bohem vede k narušení vnitřní integrity člověka a k narušení veškerých mezilidských vztahů. V tomto narušení se nachází vlastní jádro veškerého zla, které se vyskytuje ve vztazích i v oblasti ekonomického a i politického života, kde dochází k útokům na lidskou důstojnost, spravedlnost a solidaritu.¹¹⁰ Z toho lze usoudit, že obnovením vztahu s Bohem, ve vzájemném společenství s ním, lze tato narušení obnovit. Vztah s Bohem je tedy účinným prostředkem k nalezení vlastní vnitřní integrity, poznání toho, kým člověk skutečně je, a uzdravení mezilidských vztahů na všech úrovních.

I když je tedy při slavení dne odpočinku vztah k Bohu na prvním místě, jsou zde důležité i vztahy k druhým lidem. Ostatně Didaché XIV. k tomu říká:

„V neděli – den Páně – se shromážděte, lámejte chléb, vzdávejte díky a vyznávejte své hříchy, aby vaše oběť byla čistá. Nechť k vám nechodí nikdo, kdo má potíže se svým bližním, dokud se neusmíří, aby vaše oběť nebyla znesvěcena. Tento je totiž výrok

---

¹⁰⁸ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, čl. 20, 31.

¹⁰⁹ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 22, 32.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, čl. 27, 35.

Pána: V každém místě a čase nechť je mi přinášena oběť čistá, neboť jsem velký král, praví Pán, a mé jméno je divné mezi pohany.¹¹¹

Z textu vyplývá, že slavení dne odpočinku má člověka vychovávat, jak se k druhým lidem chovat. Že právě na vztahu k lidem je vidět skutečný vztah k Bohu a naopak. I když text primárně říká, jak slavit den odpočinku, ukazuje také na potřebu přinášet Bohu čisté oběti. A to nejen v neděli, ale v každý čas na každém místě, to znamená i v běžném životě. Nečisté oběti svatý Bůh přijmout nemůže a obětí není nic jiného než církve jako společenství, ale také každý jednotlivý věřící. „Vybízím vás, bratří, pro Boží milosrdenství, abyste sami sebe přinášeli jako živou, svatou, Bohu milou oběť; to ať je vaše pravá bohoslužba.“¹¹² V opačném případě by vše nejspíš byla přetvářka. Proč by jinak Písmo vyučovalo ke vzájemné lásce? „My milujeme, protože Bůh napřed miloval nás. Řekne-li někdo: „Já miluji Boha,“ a přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí. A tak máme od něho toto přikázání: Kdo miluje Boha, ať miluje i svého bratra.“¹¹³ Pokud tedy někdo chce Bohu přinášet čistou oběť, sebe sama, měl by usilovat o to, aby neměl potíže s lidmi ve svém okolí. Nejen, aby napravlil rozbité vztahy, ale aby také miloval své bližní. Pak se skrze oběť může v den odpočinku i ve všední den setkat se svým Pánem, podle slov Kompendia prožít náboženskou zkušenost, na základě které postupně může poznávat osobu Ježíše Krista, a díky tomu bude poznávat dokonalý obraz svého Stvořitele, tedy toho, komu se má připodobňovat. Vždyť bez znalosti Krista coby naší předlohy se nelze připodobňovat podobě toho, čí obraz máme nést. „Neobelhávejte jeden druhého, svlečte ze sebe starého člověka i s jeho skutky a oblečte nového, který dochází pravého poznání, když se obnovuje podle obrazu svého Stvořitele.“¹¹⁴

Svěcení dne odpočinku má však také rozměr evangelizační. Církev jím hlásá evangelium o Bohu, který tvoří, vykupuje a završuje své dílo.¹¹⁵ Právě tento kerygmatický rozměr svěcení dne odpočinku je jedním z hlavních aspektů jeho biblického ustanovení.

---

¹¹¹ Viz *Spisy apoštolských otců*. Praha: Kalich, 2004³, 22.

¹¹² Viz Římanům 12,1.

¹¹³ Viz První list Janův 4,19-21.

¹¹⁴ Viz Koloským 3,9-10

¹¹⁵ Srov. HALTER, Hans. Sonntag. In ROTTER, Hans – VIRT, Günter. *Neues Lexikon der christlichen Moral*. Innsbruck-Wien: Tyrolia-Verlag, 1990, 689-694, zde 693.

3.2 Sakralizace času

Třetí příkázání je vlastně jediné nařízení, které se zabývá otázkou času a potřebou hospodařit s časem. Fakt, že Hospodin oddělil určitý den a požehnal mu, ukazuje na potřebu rozlišování času a zacházení s ním správným způsobem. V příběhu stvoření čteme, že Bůh čtvrtý den stvořil nebeská tělesa, aby byla na znamení časů, dnů a let. Teprve když bylo vše učiněno, postavil Bůh člověka do časoprostoru a mimo jiné mu ukázal, jak má zacházet s časem. Člověk tedy žije v čase. Pánem nad veškerým časem je Bůh,¹¹⁶ ale záleží na člověku, jakým způsobem s časem jemu svěřeným nakládá. Protože je sedmý den požehnaný, je to dobrý čas pro člověka.

Pro pochopení toho, co znamená svěcení dne odpočinku, je dle *Dies Domini* třeba uvědomovat si, že každá skutečnost bez výjimky se musí odkazovat zpět k Bohu. Den odpočinku musí být chápán jako neustálý dialog lásky, který nelze přerušit. Celý lidský život, tedy nejen jeden cyklický den v týdnu, se nutně musí stát chválou a díkůvzdáním Bohu Stvořiteli. Nicméně tento nikdy nekončící dialog potřebuje také čas vymezený pro výslovnou modlitbu, kdy se vztah člověka k Bohu stává více intenzivním. Den odpočinku, coby Den Páně, je dokonalým dnem určeným právě pro tuto výslovnou modlitbu.¹¹⁷ Text *Dies Domini* dále v článku 15 vysvětluje, že pravidelný týdenní rytmus spolu se sedmým dnem je důležitým prvkem posvátné architektury biblického zjevení.

To předpokládá, že určený čas pro výslovnou modlitbu je sice oddělený od ostatních pracovních dnů, ale chvála, díkůvzdání a celý vztah člověka s Bohem se děje každý den. Podobně Karl - Heinz Peschke uvádí, že skrze pravidelné slavení Dne Páně spolu s dalšími slavnostmi a svátky křesťané jednotlivě i jako společenství posvěcují čas i všední život.¹¹⁸ Hlavním smyslem křesťanské neděle je slavení společné bohoslužby, kdy si věřící společně připomínají život a dílo vykoupení Ježíše Krista.¹¹⁹ Společné uctívání napomáhá budovat společenství věřících jako tělo Kristovo a společné vyznání víry posiluje víru a dobrou vůli každého křesťana.¹²⁰

---

¹¹⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini*, čl. 74.

¹¹⁷ Srov. tamtéž, čl. 14-15.

¹¹⁸ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 154.

¹¹⁹ Srov. tamtéž, 160.

¹²⁰ Srov. tamtéž, 161.

Z textů vyplývá, že den odpočinku člověk dostává k tomu, aby si připomínal Boží skutky. Dílo stvoření, vysvobození a záchrany. Události Starého zákona se naplňují v událostech Kristova vykoupení, díle spásy. Napříč celými dějinami je tak vidět Boží láska k člověku a záměr záchrany. Slavení dne odpočinku otevírá člověku možnost připomínat si tyto události, vést dialog s Bohem, posilovat dobrou vůli a přenášet posvěcení sedmého dne do všedních dnů. Den odpočinku spolu s jeho slavením je čas darovaný lidem pro jejich plný lidský a duchovní růst.¹²¹

Dalším důležitým prvkem, který vyplývá z posvěcování času, je naděje do budoucnosti. Člověk žije svůj život v okamžiku přítomnosti, ve dnech odpočinku si připomíná věci minulé, to je Boží dílo spásy, ale své jednání ovlivňuje pohledem do budoucnosti. Jak je slavení dne odpočinku architektonickým prvkem zjevení, tak je důležitým prvkem pro celé dějiny spásy. Porovnáním starozákonního sabatu s křesťanskou nedělí vyniká spojení mezi Stvořením a Vzkříšením. Vzkříšení jako nové stvoření, kdy prvorozeným všeho stvoření a prvorozený z mrtvých je oslavený Kristus. Slavením neděle si křesťané připomínají spásu, která jim byla dána ve křtu a učinila je novým stvořením v Kristu. Den odpočinku připomíná počátek času a také konec v budoucím věku, vede křesťana k jeho cíli věčného života.¹²² Křesťanská neděle naplňuje starozákonní sabat. Nenahrazuje ho, spíš rozšiřuje. Tudiž lze obnovit teologii sabatu, aniž by se ustoupilo od křesťanského významu neděle. Tato teologie přivádí zpět k účtě k dílu stvoření, které bylo završeno požehnáním a posvěcením dne, kdy Bůh ustal od svého stvořitelského díla. A právě tento den Božího odpočínutí dává času jeho smysl a hodnotu, kdy svým pravidelným týdenním opakováním zůstává veškerý čas otevřený věčnosti a okamžikům milostivého a spásného Božího jednání.¹²³

Jak dokládá Bible a morálka, je perspektiva věčnosti a budoucího života motivací morálních rozhodnutí a podstatou důsledného morálního jednání. Už ve Starém zákoně lze v žalmech nalézt etickou argumentaci pro lidské jednání založenou na důvěře v Boží solidaritu s těmi, kteří jsou Bohu poslušní a dodržují jeho přikázání. Solidarita, která potrvá i za hranicí smrti. V knihách Makabejských, Danielovi a Knize Moudrosti jsou vidět souvislosti mezi morálkou a životem po smrti. Tyto starozákonní pasáže ukazují na dočasnost přítomných dober a učí člověka dávat přednost těm řešením, která jsou

---

¹²¹ Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini*, čl. 58.

¹²² Srov. tamtéž, čl. 24-26.

¹²³ Srov. tamtéž, čl. 59-60.

založená na vztahu s Bohem.¹²⁴ Později sám Ježíš učí, že tím podstatným je vztah k Bohu, který by měl být cílem lidského života a měl by určovat lidské jednání. Sám Ježíš veškeré své konání podřídil Otci, jeho vůli naplnil posláním, které od něj přijal. Věrnost Otci a jeho vůli byla pro Ježíše zásadní. Nejvyšší hodnotou bylo pro Ježíše spojení s Otcem a konání jeho vůle, nikoliv pozemský život se svými dočasnými dobry. V závěru Horského kázání Ježíš uvádí v eschatologické perspektivě coby nezbytnou podmínku pro vstup do nebeského království právě vůli svého Otce jako rozhodující normu.¹²⁵ „Ne každý, kdo mi říká 'Pane, Pane', vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích.“¹²⁶ Dále ten, kdo se rozhodne ztratit svůj život pro Ježíše a bude ho následovat, ve skutečnosti pravý život nalezne, ne naopak. Vědomí eschatologické perspektivy tak má určovat jednání člověka. Vědomí možnosti odsouzení na konci by mělo být pro člověka motivací jeho konání.¹²⁷ Vzhledem k tomu má nynější způsob života velký význam. Zde se spojují dvě roviny. Jedna říká, že máme podíl na Kristově vzkříšení a že účast v Božím království je darem milosti, nikdy není pouhou zásluhou spasených. Druhá rovina říká, že se máme oddělovat od všeho pozemského, dočasného a usilovat o to, co je shůry. Umrtnout to, co je v nás pozemské, znamená, že pro úplné oslavení je důležité, aby člověk úmyslně, tedy vědomě, napomáhal dílu, které v něm Pán koná. A to tím, že rozlišuje pozemské - tělesné od toho, co náleží ke Kristovu řádu.¹²⁸

Perspektiva věčnosti dává smysl životu a jistotu pro jinak nejistou přítomnost, ve které se celý život odehrává. Poskytuje opěrný bod pro časná přání, touhy a skutky. K tomu je zapotřebí vytvoření hierarchie hodnot, které člověk vztahuje k sobě, k Ježíši Kristu, k přítomnosti a hlavně k budoucnosti. To vše má morální důsledky pro přítomný život. Pohled do budoucnosti s nadějí na vzkříšení má být pro křesťana motivací k úctě k lidskému životu a k celému stvoření vůbec. Tato motivace se má odrážet v každodenním životě v každém rozhodnutí člověka.¹²⁹

Posvěcování času se tudíž uskutečňuje slavením dne odpočinku a také prokazováním úcty Stvořiteli v každodenním životě následováním příkladu Ježíše Krista tím, že člověk

---

¹²⁴ Srov. Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 136-137, 162-164.

¹²⁵ Srov. tamtéž, čl. 138, 164-166.

¹²⁶ Viz Matouš 7,21.

¹²⁷ Srov. Papežská biblická komise. *Bible a morálka*, čl. 138, 166.

¹²⁸ Srov. tamtéž, čl. 140, 168-169.

¹²⁹ Srov. tamtéž, čl. 147-148, 174-176.

určuje priority daného okamžiku, rozlišuje mezi dobrým a zlým, mezi prchavým pozemským a absolutním věčným dobrem a činí svá rozhodnutí podle Boží vůle, tedy na základě dialogu se svým Spasitelem.¹³⁰

3.3 Kontrola nad vlastní prací

Lidskou práci lze rozdělit na fyzickou a mentální. V historii lidské společnosti, zejména v době otrokářství, byla fyzická práce považována za podřadnou a nehodnou pro bohatého, svobodného člověka. Fyzická, namáhavá práce byla určena pouze pro otroky, kdežto svobodným byla určena práce duševní. Tvrdí se, že neúcta k tělesné práci u starých Řeků a Římanů způsobila jejich zaostávání v přírodních vědách v porovnání s filosofií a matematikou.¹³¹ V izraelské společnosti byla fyzická práce naopak ceněna. Člověk je veden k úctě k fyzicky náročné práci, protože je potřebná a je oporou stvoření v časném věku.¹³² Svým stvořitelem je Hospodin pro člověka příkladem, stejně jako Ježíš, který byl tesařem. Král Saul a David byli povoláni jako ti, co fyzicky pracovali; Saul na poli a David jako pastýř. Později i apoštol Pavel, který vybízel k práci a káral za lenost, se sám živil výrobou stanů.¹³³ Práce, která ale měla být radostná, spoluprací na společném dobru všech, se stala skrze hřích těžkou, lopotnou a tvrdou nutností. Ale tomu, kdo byl Ježíšem vykoupen z hříchu, se práce opět stává radostnou, zbavenou kletby, protože jeho jho ulehčuje všem pracujícím a obtíženým mimo jiné i v každodenní práci. Práce jako taková tedy nepozbývá své namáhavosti, ale díky Boží milosti je člověk schopen práci vykonávat a jen v Kristu může nalézt skutečný odpočinek.¹³⁴

Karl-Heinz Peschke k definici práce používá slova Weilera, že je to „racionální lidské konání (jednání) užívající tělesné nebo duševní síly k udržení a rozvinutí života

---

¹³⁰ Problematikou posvěcování času a hospodaření s časem se zabývá Friedrich Assländer s Anselmem Grünem v jejich společné publikaci *Time management* jako duchovní úkol, viz odkaz v seznamu literatury. Populárním způsobem zde velice srozumitelně a jasně vysvětlují nejen terminologii vztahující se k času, ale také potřebu člověka žít v pravidelném řádu a rytmu, kdy se pravidelně střídají práce a odpočinek, a také dopad nedostatku odpočinku, stresu a shonu zejména na mentální a duchovní stránku člověka. Vysvětlují úzkou souvislost mezi prožíváním času a hodnotovým žebříčkem člověka, kdy právě určování priorit je rozhodujícím faktorem pro užívání času. K tomu se podle nich váže schopnost proměňovat běžný čas na čas příhodný, *kairos*.

¹³¹ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 1. díl, heslo Práce, 711.

¹³² Srov. Sírachovec 38,31-34.

¹³³ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 1. díl, heslo Práce, 711.

¹³⁴ Srov. tamtéž, 712.

člověka a společnosti“.¹³⁵ Práce je tak charakteristickým rysem člověka, kterým je člověk odlišován od ostatního stvoření. A práce sama tím v sobě nese prvek člověka a jeho lidství, je to základ charakteristiky práce. Člověk je subjektem práce. A vzhledem k tomu, že člověk jako vykonavatel práce je svobodný o sobě rozhodující subjekt, má práce svou mravní hodnotu. Tento fakt je základem křesťanské nauky o práci a sociálních problémech spojených s problematikou práce.¹³⁶ Tato skutečnost, že vykonavatelem práce je osoba, je základem k hodnocení lidské práce, nikoliv druh vykonávané činnosti. Tím také mizí důvod pro starověké kastování lidí podle druhu jimi vykonávané práce. To neznámá, že by lidská práce nemohla být nijak hodnocena a kvalifikována, to znamená, že pouze člověk je primárním základem hodnoty práce. Z toho vyplývá podstatný mravní závěr, že nemá sloužit člověk práci, ale práce člověku. Různé práce tedy mohou mít objektivně jinou hodnotu, ale každá z nich se měří mírou důstojnosti člověka, který ji koná. A i když cílem činnosti člověka je práce, tak naopak konečným cílem každé práce je opět sám člověk.¹³⁷

To souvisí s morální hodnotou práce, skutečností, že práce je pro člověka dobrem, slovy Tomáše Akvinského dokonce dobrem obtížným. Tím, že práce odpovídá lidské důstojnosti, vyjadřuje a rozmnožuje tuto důstojnost, je práce dobrem užitečným i důstojným. Mravní význam práce spočívá ve skutečnosti, že prací člověk přizpůsobuje a přetváří přírodu svým potřebám a také formuje a realizuje sebe sama, díky práci se stává víc člověkem.¹³⁸ Díky tomu, jak píše Jan Pavel II., lze porozumět významu pracovitosti jako ctnosti. Ctností se člověk stává dobrým, prací je tedy člověk zušlechťován, nemá tedy prací ztrácet na své důstojnosti. Člověk nemá být prací zneužíván, trestán, či vykořisťován. Je mravní povinností spojovat ctnost pracovitosti se společenským rozměrem práce, který člověku dává možnost stávat se v práci více člověkem a neztrácet prací na své hodnotě tím, že by se vysiloval, byť je tato skutečnost samozřejmá a nevyhnutelná, ale chrání člověka před ztrátou své vlastní důstojnosti a subjektivity.¹³⁹

---

¹³⁵ Viz PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 553.

¹³⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Encyklika Laborem exercens*, Praha: ZVON, České katolické nakladatelství a vydavatelství, 1996, čl. 6.

¹³⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens*, čl. 6.

¹³⁸ Srov. tamtéž, čl. 9.

¹³⁹ Srov. tamtéž, čl. 9.

S tím souvisí další rozměr práce, kterým je její význam pro realizaci rodinného života. Dvě oblasti – práce a rodina, se mají navzájem prolínat a doplňovat. Bez práce není možné rodinný život vybudovat. Proto nemají tyto dvě oblasti stát proti sobě.¹⁴⁰ Práce je totiž důležitou podmínkou pro založení a udržení rodiny.¹⁴¹ Prací člověk získává prostředky potřebné k jejímu udržování a prací a pracovitostí se utváří proces výchovy v rodině. Spojují se zde dvě stránky práce, stránka podmiňování a udržování rodiny a stránka výchovná.¹⁴²

K.-H. Peschke se v teologii práce zmiňuje o čtyřech účelech práce, jak je popisuje Tomáš Akvinský, a dále je rozvádí. Těmito účely jsou zajištění obživy, předcházení lenosti jako zdroji četného zla, tělesné ovládnutí a umožňování být štedrým a dávat ze svého materiálního nadbytku almužnu. Vedle nich stojí navíc účel tradiční askeze, pokání v duchu lítosti a úsilí o dosažení milosti.¹⁴³ S odkazem na Teilhardovu teologii práce Peschke z toho vyvozuje, že se tímto práce vztahuje k Boží slávě a království. A to tím, že se v lidském srdci jejím poctivým vykonáváním rozmnožuje Boží milostiplná přítomnost. Úmyslem plnit Boží vůli a líbit se Bohu získává práce nadpřirozenou hodnotu. Dobrým úmyslem může člověk dodat hodnotu všem svým činům. Nejde tedy údajně pouze o prostředek k získávání obživy, milosti či vyjádření kajícího, ale také o hlubší vztah lidské práce k událostem stvoření, vtělení a eschatologické perspektivě završení dějin světa.¹⁴⁴

Přesto zůstává pro současného člověka bezprostředním účelem práce získání obživy pro udržení své existence. Pro snadnější dosažení tohoto cíle se lidé sdružují a spolupracují, což má pro ně velké sociální důsledky. Po uspokojení základních potřeb si údajně člověk nedopřeje odpočinku a snaží se naplnit cíle nové a vyšší, kdy rozšiřuje a rozvíjí techniku a kulturu, což je pro samotného člověka hodnotnější, neboť tím rozvíjí a zdokonaluje své profesionální dovednosti a své duševní a kulturní vzdělání a zvyšuje tím vlastní hodnotu. Sdílením vlastních vědomostí a dovedností s druhými člověk může také přispět k rozvoji dalších osob a celé společnosti. Nicméně ani rozvíjení lidské osobnosti, vlastní či druhých, není údajně konečným cílem práce. Ten

---

¹⁴⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens*, čl. 10.

¹⁴¹ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 287, 191.

¹⁴² Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens*, čl. 10.

¹⁴³ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 556.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž, 556.

lze údajně pochopit pouze v kontextu Božího stvoření světa a spolupráce člověka na tomto díle.¹⁴⁵ Jedině tím, že člověk plní Boží příkaz a panuje nad zemí, kterou mu Bůh svěřil do péče, naplňuje Boží plán, aby Boží jméno bylo vznešené po celé zemi. Posledním smyslem lidské práce je tedy sloužit Stvořiteli, který chce skrze lidskou spolupráci završit svůj plán. Práce tak člověku umožňuje účastnit se společného díla na zdokonalení Božího stvoření. Člověk tak není pouze strážcem stvoření, ale Božím pomocníkem. Každá lidská činnost slouží tomuto účelu. Proto je křesťan povolán, aby odpovědně plnil své časné povinnosti a měl podíl na rozvoji světa, stejně jako je povolán uctívat Boha. Tyto dvoje povinnosti, pracovní činnosti v zaměstnání a společnosti a duchovní život, by měly být v rovnováze. Svým odpovědným vykonáváním práce ve shodě s Boží vůlí a obětováním práce Bohu, se člověk připojuje k vykupitelskému dílu Krista a slouží Božímú plánu spásy.¹⁴⁶ Chápáním vykupitelského smyslu práce lze práci vnímat jako prostředek pro posvěcování pozemských skutečností a jejich oduševňování Duchem Kristovým. Tímto způsobem práce může odrážet plnost lidství na rovině jeho historické podmíněnosti i z pohledu eschatologické perspektivy.¹⁴⁷

Příkázání, které se týká dne odpočinku, je vrcholem biblického učení o práci. Odpočinek umožňuje lidem vzdávat Bohu díky za vlastní život. Připomínání a zakoušení dne odpočinku chrání člověka před tím, aby se stal otrokem práce a nástrojem vykořisťování, ať už sám dobrovolně nebo z donucení. Den odpočinku byl ustanoven primárně proto, aby člověk mohl uctívat svého Stvořitele, ale také proto, aby chránil chudé a bezbranné a vrátil práci a pracujícím důstojnost.¹⁴⁸ Sobota měla ve Starém zákoně původně osvobozující význam, který byl často znevažován a který se Ježíš snažil sobotě vrátit. Svým uzdravováním v sobotu Ježíš vyjádřil, že v tento den se má člověk věnovat Bohu a svému bližnímu. Kdy i člověk má podle jeho vzoru osvobozováním od zla, projevy bratrství a vzájemným sdílením se dávat i práci nejvyšší hodnotu a pokračovat v cestě k věčné sobotě jako slavnosti, po které člověk touží.¹⁴⁹

Sobotní příkaz říká, zastav se! Ale ne proto, aby byl člověk nečinný, ale aby se jako Hospodin mohl ohlédnout zpět na své dílo, zhodnotit je a případně se poučit. Tak jako

---

¹⁴⁵ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 557.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, 558.

¹⁴⁷ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 263, 179.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, čl. 258, 176.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, čl. 261, 178.

Hospodin prohlásil, že jeho dílo je dobré, je i na člověku, aby ocenil to dobré a vzdal Bohu díky. Zároveň zastavení umožňuje člověku hledat Boží vůli pro jeho život, pokud jí člověk nezná. Neboť jak je uvedeno výše, pokud člověk vykonává svou práci v souladu s Boží vůlí, má podíl na jeho díle spásy. Vždyť ne každý úmysl člověka je v souladu s Božími úmysly. „Mé úmysly nejsou úmysly vaše a vaše cesty nejsou cesty moje, je výrok Hospodinův. Jako jsou nebesa vyšší než země, tak převyšují cesty mé cesty vaše a úmysly mé úmysly vaše.“¹⁵⁰ Den odpočinku tak nabízí možnost k rozjímání a sdílení se s Bohem, kdy Bůh může člověku odhalovat jeho vůli pro život člověka.

Den odpočinku je zároveň prostor k vyučování a přípravě. Izajáš ukazuje, že je to Hospodin, kdo člověka učí, jak má pracovat, jaký je dobrý řád pro lidské konání, tedy v jaký čas, co a jak dělat.¹⁵¹ Také Ježíš vyučuje, aby si člověk nejdřív spočítal náklady a připravil se, než se pustí do stavby. „Chce-li někdo z vás stavět věž, což si napřed nesesedne a nespočítá náklad, má-li dost na dokončení stavby? Jinak – až položí základ a nebude moci dokončit – vysmějí se mu všichni, kteří to uvidí. ‚To je ten člověk,‘ řeknou, ‚který začal stavět, ale nemohl dokončit.“¹⁵² Připomeňme, že slavení dne odpočinku je podle židovské tradice budováním domu, a to ne jen v časné rovině, ale i eschatologické. Ježíš pronáší tato slova těm, kdo smí být jeho učedníkem. Na příkladu z běžného života zde ukazuje na dvě věci. Jednak na potřebu moudré přípravy k práci tím, že člověk zváží své možnosti, aby zbytečně při práci nepromarnil své prostředky, zdroje, fyzickou sílu, čas a vše, co k dané práci potřebuje, aby ji mohl úspěšně dokončit. A zároveň, že se člověk potřebuje zastavit, aby poznal, co vše potřebuje k tomu, aby dostavěl svou stavbu v eschatologické rovině. V tom člověku nemůže pomoci nikdo jiný než Bůh. Vždyť: „Nestaví-li dům Hospodin, nadarmo se namáhají stavitelé.“¹⁵³

Zastavením v den odpočinku tak člověk různými způsoby vyjadřuje spolupráci s Bohem. Kombinací práce a odpočinku pokračuje na díle stvoření a vykoupení a současně svým zastavením vyjadřuje svou závislost na Bohu, svém Stvořiteli a Spasiteli. Den odpočinku se tak stává pomyslným darem Hospodinu, kdy člověk vyjadřuje svoji víru, že se o něj Bůh postará, i když v tento den nepracuje. Tak jako Hospodin vyučoval svůj lid poslušnosti a následování na poušti, kdy jej krmil manou,

---

¹⁵⁰ Viz Izajáš 55,8-9.

¹⁵¹ Srov. Izajáš 28,23-29.

¹⁵² Viz Lukáš 14,28-30.

¹⁵³ Viz Žalm 127,1.

i dnes je člověk skrze dny odpočinku vyučován k poslušnosti a následování, aby mohl dojít do pravého odpočinutí.

3.4 Péče o fyzické síly člověka

Slavení dne odpočinku má samozřejmě svoji spojitost také s fyzickým odpočinkem. Člověk přestává vykonávat všední práci, aby zregeneroval, obnovil své síly. Pravidelný sedmidenní cyklus s jedním dnem klidu od práce byl něčím výjimečným, čím se Izrael odlišoval od ostatních kultur. Tento Boží příkaz měl podstatný sociální význam pro celou izraelskou společnost.¹⁵⁴ Příkázání svým zněním ukazuje, že všichni lidé si jsou před Bohem rovni, přiznává všem lidem ve společnosti základní práva na jejich ochranu a představuje tak určitý zákon na ochranu práce.¹⁵⁵ I v dnešní době je potřeba usilovat o prosazování práva na odpočinek. Ne každá země a ne každý typ práce umožňuje současnému člověku svěřit pravidelně den odpočinku a účastnit se bohoslužebného shromáždění. Pokud ale má člověk příležitost ke slavení, měl by ji využít. Práce je pro člověka důležitá, ale den odpočinku dává člověku poznat, že existuje něco víc, než jen práce. Umožňuje uvědomit si, že náš život nestojí pouze na našich výkonech, připomenout si naši lidskou a křesťanskou důstojnost. Zastavením od všední práce se člověk chrání, aby si ho svět práce nepodmanil a nezotročil. Slavení dne odpočinku je tak významné nejen pro křesťanské společenství, ale i pro celou společnost.¹⁵⁶

Jan Pavel II. nazývá příběh stvoření prvním evangeliem práce, neboť zobrazuje její důstojnost. Na základě jedinečné podobnosti s Bohem, je člověk povinen napodobovat Boha Stvořitele v jeho tvůrčí činnosti, práci i odpočinku. Tak jako stále trvá tato Boží činnost, má se člověk svou prací a svým pravidelným odpočinkem sedmého dne s Bohem sjednocovat a připravovat na onen odpočinek, který Pán svým služebníkům chystá.¹⁵⁷

Diferencialita mezi prací a odpočinkem byla Bohem chtěna a vbudována do lidské přirozenosti. Odpočinek je posvátný, protože si skrze něj člověk stále připomíná, že vše je dílem Božím. Je nebezpečí, že člověk díky rozvíjející se vědě a technice, které

---

¹⁵⁴ Srov. *Život z víry*, 152.

¹⁵⁵ Srov. *tamtéž*, 153.

¹⁵⁶ Srov. *tamtéž*, 159-160.

¹⁵⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens*, čl. 25.

získávají stále větší vliv, zapomene na Boha Stvořitele, na němž je vše závislé.¹⁵⁸ I dnes je plno lidí prací utiskováno, ať už špatnými pracovními podmínkami, dlouhou pracovní dobou nebo přetrváváním nespravedlnosti a vykořisťování člověka člověkem. K právu na práci patří i právo na odpočinek.¹⁵⁹ Nedělní odpočinek pomáhá najít správnou perspektivu pro všední starosti a povinnosti; hmotné věci ustupují do pozadí duchovních hodnot a člověk může vidět lidi a věci takové, jaké skutečně jsou, a radovat se ze všech dobrých věcí. Pokud si člověk potřebuje po šesti, respektive pěti, dnech práce odpočinout, odpovídá jeho přirozené potřebě, která je v souladu s evangeliem. Křesťané jsou povoláni naplňovat tuto potřebu slavením dne Páně. Proto je také pro křesťany přirozené jejich úsilí o zajištění takových legislativních úprav, které tuto potřebu budou respektovat a umožňovat slavení křesťanské neděle. Pro křesťana to v každém případě znamená závazek uspořádat svůj den odpočinku a zdržet se práce a aktivit, které jsou s posvěcováním dne Páně a nezbytným odpočinkem neslučitelné.¹⁶⁰

Jak vypovídá jiný termín pro označení odpočinku, rekreace, jde o děj úzce spojený s tvořením. Re-kreace nebo-li znovu-tvoření, je pokračováním tvořivé činnosti. Nejde tedy o pasivitu, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale o aktivní děj. Práce a pohyb jsou pro člověka přirozené, tudíž i odpočinek je pro člověka přirozený, pokud je vnímán z pohledu rekreace, či-li obnovení stvoření.¹⁶¹

Proč je vlastně odpočinek aktivním dějem? Jak bylo řečeno výše, práce je namáhavá, člověk se při ní únavě nevyhne. Bez ohledu na to, zda člověk vykonává práci fyzickou či duševní, pokud pracovní zátěž trvá delší dobu a dosáhne určité intenzity, dostaví se únava organismu. Podle převažujících příznaků a zátěže lze únavu dělit na fyzickou a psychickou, a také na fyziologickou a patologickou, respektive akutní a chronickou.¹⁶² Mechanismus vzniku a vlivu únavy na organismus trefně vystihuje Kazatel 10,10: „Ztupí-li se sekera a nenaostří-li se znovu, je nutno víc napnout síly. Užitečná a prospěšná je moudrost.“ Při zátěži se postupně vyčerpávají energetické zdroje fyzické

¹⁵⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini*, čl. 65.

¹⁵⁹ Srov. tamtéž, čl. 66.

¹⁶⁰ Srov. tamtéž, čl. 67.

¹⁶¹ Franz Furger připomíná, že volný čas slouží primárně k zotavení a uvolnění, ale i k vyřízení neprofesních, ale nutných prací (domácnost, správa rodinných záležitostí). Srov. FURGER, Franz. *Etika seberealizace, osobních vztahů a politiky*. Praha: Academia, 2003, 42. Stejným směrem jde i Katechismus katolické církve, který připomíná, že neděle je vyhrazena „dobrým skutkům a pokorným službám“. Křesťané mají věnovat pozornost své rodině a příbuzným. Srov. Katechismus katolické církve, čl. 2186.

¹⁶² Srov. Kol. autorů. *Pracovní lékařství, Základy primární pracovnělékařské péče*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2005, 63.

zátěže. Jako první se velmi rychle vyčerpají pohotové energetické zásoby potřebné pro práci svalů (adenosintrifosfát a kreatinfosfát). Pokud mají svaly pracovat delší dobu, potřebují dodávat kyslík a další metabolické zdroje (glukóza, mastné kyseliny, aminokyseliny). Příčinou vznikající únavy je právě vyčerpání energetických zdrojů a hromadění katabolitů svalové práce.¹⁶³ Za únavy dochází ke znemožnění přenosu vzruchů na nervosvalové destičce a sval se vyčerpává.¹⁶⁴ Slovy Kazatele, sekera se ztupí. Tato svalová únava v těle nastává dříve, než se vyčerpají veškeré energetické zdroje. Únava je obranný děj, který brání přepětí a poškození organismu.¹⁶⁵ Proto Kazatel chválí moudrost, která reaguje na únavu patřičným odpočinkem. Projevy únavy jsou velmi rozmanité a odráží se nejen ve svalové únavě, ale dá se říci na všech orgánových soustavách (nervová, dýchací, oběhová, vnitřní prostředí, termoregulace). Z pohledu práce dochází ke snížení výkonnosti. Je sice možné v pracovní zátěži pokračovat, ale s větším úsilím. To znamená, že pracovní výkon a jeho kvalita se snižuje. Pokud člověk „nenaostří svou sekeru“, neodpočine si, námaha se i při stále stejné práci, výkonu, zvyšuje a únava se prohlubuje. V krajních případech může při nadměrném přetížení organismu dojít až ke ztrátě vědomí.¹⁶⁶ Únavu odstraňuje odpočinek pasivní i aktivní, který pomáhá obnovování energetických zdrojů a odplavování nahromaděných katabolitů. Ovšem činnosti aktivního odpočinku by měly být odlišného rázu, než byla pracovní činnost. Nutno dodat ještě jeden fakt, že únavu a pokles výkonnosti vyvolává nejen nadměrné množství podnětů, ale také jejich nedostatek¹⁶⁷

Vzhledem k tomu, co se v organismu při regeneraci děje, a k prospěšnosti aktivního odpočinku, lze oprávněně konstatovat, že odpočinek je aktivní děj, který se podílí na znovu-tvoření Božího stvoření. I odpočinek má v životě lidské osoby své právoplatné místo.

Sociální učení církve sestavilo seznam alespoň některých práv člověka zakládajících se na důstojnosti a přirozenosti lidské osoby, přičemž právo na odpočinek je jedním z nich. Mezi tyto práva dále patří právo na spravedlivou odměnu, na přiměřené pracovní

¹⁶³ Srov. KITTNAR, Otomar a kol. *Lékařská fyziologie*. Praha: Grada Publishing, 2011, 713.

¹⁶⁴ Srov. KITTNAR, Otomar a kol. *Lékařská fyziologie*, 111.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, 111 a 731.

¹⁶⁶ Srov. KITTNAR, Otomar a kol. *Lékařská fyziologie*, 731-732 a srov. Kol. autorů. *Pracovní lékařství*, 63-64.

¹⁶⁷ Srov. Kol. autorů. *Pracovní lékařství*, 64.

podmínky, na ochranu osobnosti a důstojnosti člověka, právo na dávky nutné k podpoře v době nezaměstnanosti, pojištění pro případ stáří, nemoci a pracovních úrazů, právo na důchod, podporu v mateřství a v neposlední řadě právo spolčování se a sdružování.¹⁶⁸

Zaměstnavatel a společnost by měli člověku umožnit odpočívat, ale skutečnost, zda této možnosti člověk skutečně využívá, pokud ji obdrží, a jakým způsobem nakládá se svým zdravím, už záleží na každém jednotlivci. Písmo na mnoha místech chválí pracovitost, kárá lenost a jen výjimečně se zmiňuje o tom, proč a jak odpočívat. Přesto je odpočinek a dostatek kvalitního spánku potřebný pro obnovení síly vynakládané prací.¹⁶⁹ Jedno přísloví říká: „Muž milosrdný činí dobře i sám sobě, kdežto nelítostný drásá i vlastní tělo.“¹⁷⁰ Péče o vlastní tělo a dobřechinění sobě samému jistě není míněno jako projev sobectví, to by zde nebyla řeč o milosrdenství, ale naopak je projevem úcty k tělu, které nám Bůh daroval. Další přísloví říká: „Spravedlivý cítí i se svým dobyt看em, zná duši svého dobytka, kdežto nitro svévolníků je nelítostné.“¹⁷¹ Přísloví v souladu s přikázáním světit den odpočinku ukazuje na potřebu pečovat i o to, co mu Bůh svěřil do péče, a prokazovat milosrdenství nejen sobě a lidem kolem sebe, ale i dobytku. Uvědomovat si, že potřeby, které má on sám, mají i ostatní, a umožnit druhým, aby i jejich potřeby mohly být naplněny.

Odpočinek a spánek jsou nutnou potřebou přirozenosti.¹⁷² Doporučuje se ale také aktivní odpočinek, různé hry a zejména sport, který napomáhá v boji proti lenosti a který rozvíjí tělesnou, duševní stránku osobnosti i její charakter. Ovšem i zde je třeba respektovat zdravé hranice. Ani sport by neměl bránit povinnostem a i zde by měl člověk dbát o své zdraví.¹⁷³ Práce a odpočinek, respektive volnočasové aktivity, by měly být v rovnováze tak, aby člověk zvládal své běžné povinnosti, ale aby zároveň mohl trávit čas společně s rodinou, přáteli a mohl adekvátním odpočinkem regenerovat a posilovat své tělo. Tak, aby se jako člověk mohl rovnoměrně rozvíjet po všech stránkách.

---

¹⁶⁸ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 301, 198-199.

¹⁶⁹ Srov. také HALTER, Hans. Sonntag, s. 694.

¹⁷⁰ Viz Přísloví 11,17.

¹⁷¹ Viz Přísloví 12,10.

¹⁷² Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 227.

¹⁷³ Srov. tamtéž, 228.

Je třeba upozornit na možné extrémny, které můžou v oblasti práce – odpočinek nastat. Jsou jimi lenost a workoholismus.

I když bible chválí píli a pracovitost, stanovení dne odpočinku jasně ukazuje, že i v oblasti práce je určitá hranice, kterou by člověk neměl překročit. I v židovské tradici je vidět varování před workoholismem, přepínáním se, proto mluví o sobotním odpočinku také jako o lenošení na rozkaz.¹⁷⁴ Není zde řeč o těch, kteří jsou nuceni zaměstnavatelem zůstat dlohodobě a opakovaně v zaměstnání přesčas, ale o těch, kteří se rozhodují sami zůstat v práci déle nebo si sjednávají a vykonávají další práci na vedlejší úvazek a věnují tak práci neúměrnou část času v porovnání s dalšími oblastmi života. Tito lidé tak pracují na úkor jejich osobního, rodinného a duchovního života. Nemají čas a prostor pro tyto další složky života, nebo ho mají jen velmi málo a jejich život, místo aby se všestranně rozvíjel a naplňoval, je ovládan jediným zájmem, prací. Z biblického pohledu se tak člověk vrací zpět do stavu otroctví, ze kterého jej Bůh vysvobodil. Když vyvedl Hospodin Izrael z egyptského domu otroctví, nazval jej královstvím kněží, pronárodem svatým¹⁷⁵ a stejnými slovy apoštol Petr nazývá křesťany: „Vy však jste ‚rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid náležející Bohu‘, abyste hlásali mocné skutky toho, kdo vás povolal ze tmy do svého podivuhodného světla.“¹⁷⁶ Kdo je královským kněžím, Božím synem, nemůže být otrokem. Kdo se tedy sám staví do role otroka, popírá své Boží synovství, staví se do protikladu k tomu, co o něm Písmo říká. To, že dlouhodobé pracovní přetěžování má vliv na zdraví, zvláště pokud se k němu přidá stres, je obecně známé. Navíc Písmo odsuzuje honbu za majetkem. Člověk, který upřednostňuje sebe a své materiální statky, se ochuzuje o Boží požehnání.¹⁷⁷ Hodnota člověka není v tom, co má, ale v tom, kdo je. Nebo také: „Člověk má větší cenu pro to, co je, než pro to, co má.“¹⁷⁸

Pro lenost by v životě křesťana nemělo být místo. Člověk byl stvořen k práci, k pohybu, ne nečinnosti. Nejen, že je lenost proti lidské přirozenosti, lenost má destruktivní účinky. Právem je zařazena mezi sedm hlavních hříchů. Při přiměřené stimulaci, pracovní, sportovní atd., se i přes vynakládanou námahu člověk rozvíjí, jeho

¹⁷⁴ Srov. PÖHLMAN, Horst Georg – STERN, Marc. *Desatero v životě židů a křesťanů, Dialog ortodoxního žida a křesťanského teologa*. Praha: Vyšehrad, 2006, 87.

¹⁷⁵ Srov. Exodus 19,6.

¹⁷⁶ Viz První list Petřův 2,9.

¹⁷⁷ Srov. Ageus 1,2-9.

¹⁷⁸ Viz PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 557.

fyzická nebo mentální kapacita. Proto je například i pro nezaměstnané dobré, když si hledají alespoň nějakou práci, brigádu nebo charitativní činnost, kde by si udržovali pracovní návyky a tělesnou kondici a využívali svůj potenciál.

Bible mluví o lenosti nelichotivě: „Lenocha usmrtí choutky, neboť jeho ruce odmítají práci;“¹⁷⁹ „Lenoch jen touží a ničeho nedosáhne, kdežto pilní se nasytí tukem“¹⁸⁰ a jiné. Lenoš jsou kárání a ten, kdo nepracuje, strádá právem.¹⁸¹ Neboť práce jako povinnost pro všechny zajišťuje lidem jejich obživu, osobní svobodu a nezávislost, lenost vedle toho je známkou nespořádaného života.¹⁸² Lenost se však netýká pouze oblasti práce, ale také nečinnosti a lhostejnosti v oblasti praktického křesťanského života. Duchovní lenost je hříchem proti Bohu i proti člověku samému. Příkladem hříchu proti Bohu může být podobenství o hřivnách, kde je pracovitý služebník odměněn a ten, který se bál svou hřivnu použít, je se slovy „Služebníku špatný a líný...“ jako neužitečný služebník potrestán.¹⁸³ Podobně příkladem lenosti jako hříchu proti člověku může být podobenství o družičkách, kdy byly potrestány družičky, které příliš nedbaly o své lampy. Lenost v podobě nedbalosti způsobila, že jim scházel tolik potřebný olej, symbol Ducha svatého, aby se dočkaly příchodu ženicha.¹⁸⁴ Lenost v duchovní oblasti má negativní následky. Ježíš prohlásil, že lidé budou souzeni ne podle toho, co udělali, ale podle toho, co neudělali: „Amen, pravím vám, cokoliv jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili.“¹⁸⁵ Proto Nový zákon vybízí k aktivitě, vytrvalosti a varuje před leností a duchovní ochablostí: „Každá taková chlouba je zlá. Kdo ví, co je činit dobré, a nečiní, má hřích.“¹⁸⁶

Kontrastem proti lenosti je jako vzor pracovitosti v Písmu uvedena pasáž o znamenité ženě,¹⁸⁷ která chléb lenosti nejí¹⁸⁸ a naopak s chutí pracuje vlastníma rukama.¹⁸⁹ I když uváděný obraz může na první pohled budít dojmem, že se jedná

---

¹⁷⁹ Viz Přísloví 21,25.

¹⁸⁰ Viz Přísloví 13,4.

¹⁸¹ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 554.

¹⁸² Srov. tamtéž, 555.

¹⁸³ Srov. Matouš 25,26-30.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž 25,1-13.

¹⁸⁵ Viz Matouš 25,45.

¹⁸⁶ Viz List Jakubův 4,17.

¹⁸⁷ Srov. Přísloví 31,10-31.

¹⁸⁸ Viz Přísloví 31,27b.

¹⁸⁹ Viz tamtéž 31,13b.

o nedosažitelný ideál, neboť tato žena ještě za noci vstává,¹⁹⁰ zvládá velké množství aktivit a její svítlna svítí dlouho do noci,¹⁹¹ text spíše poukazuje na atributy charakteru, jaký má člověk, nejen žena, mít. Jedním z těchto atributů je nejen pracovitost popisovaná i v dalších verších, ale také prokazování dobra svým nejbližším¹⁹² a potřebným,¹⁹³ schopnost pečovat o rodinu a vychovat dobře děti,¹⁹⁴ bohabojnost,¹⁹⁵ moudrost a vlídnost,¹⁹⁶ ale také schopnost finančně zabezpečit vlastní domácnost.¹⁹⁷

Vše, co člověk dělá, by měl dělat, jako by to bylo Pánu.¹⁹⁸ Tedy i odpočinek, kterým člověk pečuje o své tělo a zdraví, by měl tomuto požadavku odpovídat. Podle sociální nauky církve bylo tělo spolu s duší stvořeno podle obrazu Božího jako jeden celek.¹⁹⁹ I když bylo tělo i duše postiženo hříchem a mají tak obě tyto části sklony hřešit, nelze je stavět proti sobě. Nelze se na tělo dívat jako na něco špatného. Naopak je člověk povinen považovat své tělo za dobré a hodné úcty. Právě proto, že bylo stvořeno Bohem. Tělesná stránka umožňuje člověku začlenit se do hmotného světa, který je místem jeho realizace, není tedy vězením nebo vyhnáním.²⁰⁰ Sám apoštol Pavel, mnohdy obviňován z gnosticizmu, upozorňuje na důstojnost lidského těla.²⁰¹ „Či snad nevíte, že vaše tělo je chrámem Ducha svatého, který ve vás přebývá a jež máte od Boha? Nepatříte sami sobě! Bylo za vás zapláceno výkupné. Proto svým tělem oslavujte Boha.“²⁰² Ve své inkarnaci Kristus posvětil duši i tělo. I člověku se přísluší posvěcovat své tělo a oslavovat jím svého Boha, a to péčí o zdraví, o tělo a hygienu.²⁰³ Vedle toho se uvádí, že vzhledem k jednotě duše a těla se rozum a svobodná vůle člověka váže s jeho smyslovými a tělesnými schopnostmi, a tak je člověk svěřen pouze sám sobě jako subjekt vlastních morálních úkonů.²⁰⁴ K této problematice se vyjadřuje ještě jeden text Písma, také slova apoštola Pavla určená stejné církevní obci: „Nevíte, že jste Boží chrám a že Duch Boží ve vás přebývá? Kdo ničí chrám Boží, toho zničí Bůh; neboť

¹⁹⁰ Viz Přísloví 31,15.

¹⁹¹ Srov. Přísloví 31,18b.

¹⁹² Srov. tamtéž 31,12.

¹⁹³ Srov. tamtéž 31,20.

¹⁹⁴ Srov. tamtéž 31,11a; 31,28.

¹⁹⁵ Srov. tamtéž 31,30.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž 31,26.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž 31,14; 31,16a; 31,24.

¹⁹⁸ Srov. Koloským 3,23.

¹⁹⁹ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 127, 91.

²⁰⁰ Srov. tamtéž, čl. 128, 91-92.

²⁰¹ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 223-224.

²⁰² Viz První list Korintským 6,19-20.

²⁰³ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 224.

²⁰⁴ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 127, 91.

Boží chrám je svatý, a ten chrám jste vy.²⁰⁵ Tato slova nemusí nutně znamenat, že by se Bůh rozhodl zničit zdraví a život člověka, který neprokazuje úctu svému tělu a nepečuje o ně, ale spíš ukazují na možnost, že Bůh dopustí, aby člověk na sobě zakoušel důsledky toho, jakým způsobem se svým tělem zachází.

3.5 Projev úcty k Božímu stvoření

Zastavení v den odpočinku by mělo být ve svém konečném důsledku vyjádřením úcty k celému Božímu stvořitelenskému dílu a to tak, že člověk vyjadřuje respekt ke všemu živému. Už tím, že Bůh vše posoudil jako dobré, ukázal na kvalitu a důstojnost svého stvoření. Darováním života poukázal, že život sám je tou nejvyšší hodnotou. Zastavením sedmého dne vyjádřil potřebu společenství člověka s Bohem a s dalšími lidmi k tomu, aby život mohl být dobrý a naplněný. Člověk nebyl stvořen pro sebe samého, ale proto, aby pečoval o svět. Svět živý i neživý. Nebýt sám jako sólista, ale společně s dalšími. Dá se říci, že celý Starý zákon se snaží navrátit padlého člověka zpět do stavu milosti, vrátit jeho životu kvalitu dodržováním Mojžíšova zákona a učí člověka respektovat a ctít druhé a pomáhat potřebným, hlavně sirotkům a vdovám. Pasáže o požehnání a prokletí, která jsou součástí zákona, mluví o tom, že člověka odměnou za věrnost a dodržování Božích přikázání čeká zdraví, plodnost, dlouhý život, bezpečí a hojnost v nové zemi, místě odpočinutí.²⁰⁶ Stejně způsobem proroci často lid kárají za slepotu a neochotu pomáhat slabým a utiskovaným, kteří jsou také Božím stvořením.²⁰⁷ Podobně i Ježíš se snažil vrátit člověku jeho důstojnost. Tím, že nedělal mezi lidmi rozdíl a věnoval pozornost i těm, co stáli na okraji společnosti, a také vyučováním o pomáhání potřebným.²⁰⁸ Svým přístupem k okolí tak člověk vyjadřuje, nakolik ctí Boží dílo.

Svým jednáním Ježíš ukázal, že je sobota den vhodný k tomu, aby v případě nutnosti člověk upozadil sám sebe a projevil úctu k životu druhého člověka praktickou pomocí. Ježíšovy skutky v sobotu tudíž nemůžou být porušením zákona, ale jeho naplněním. Vždyť láska je naplněním zákona²⁰⁹ a miluje ten, kdo ctí druhého.²¹⁰ Tak jsou i dnes

²⁰⁵ Viz První list Korintským 3,16-17.

²⁰⁶ Srov. Exodus 23,25-26; Levitikus 26; Deuteronomium 7,12-16; 28,1-14.

²⁰⁷ Srov. Izajáš 58,6-10.

²⁰⁸ Srov. Matouš 25,40.

²⁰⁹ Viz Římanům 13,10.

²¹⁰ Srov. Římanům 12,10; Lukáš 10,27.

křesťané vybízení ke skutkům milosrdenství, v den všední i sváteční. Podle Jana Pavla II. dává den odpočinku příležitost věnovat se skutkům milosrdenství, lásky a apoštolátu a zároveň umožňuje zakoušet radost Pána Ježíše Krista plným sdílením lásky, která je v jeho srdci. Radost nemůže být bez lásky. Slavení dne odpočinku nejen že nezbavuje věřící povinnosti lásky, naopak vybízí prokazovat skutky lásky a milosrdenství a po vzoru první církve vyzývá ke sdílení s potřebnými, k plnému uchopení všech aspektů současné církve, která by se měla bránit prosté dárkové mentalitě a naopak se učit náročné kultuře sdílení, která by měla být žita jak mezi členy křesťanského společenství, tak i v rámci celé lidské společnosti.²¹¹

Karl-Heinz Peschke vysvětluje význam nedělní mše a eucharistické oběti jako zdroje milosti a posvěcení, který prohlubuje a posiluje společnou víru v Krista, jako prostředku sjednocení věřících v lásce, aby byli schopni růst v lásce k bližním a praktikovat svou víru. Společným slavením eucharistie se celá církev stává společenstvím víry a lásky.²¹² Z toho lze usoudit, že slavení dne odpočinku má sociální charakter jednak díky společnému slavení mše, ale také díky tomu, že společnou eucharistickou slavností jsme uschopňováni k láskyplným sociálním vztahům. Důležitý je v textu praktický prvek víry. Potvrzuje slova Jakubova listu, že víra bez skutků je mrtvá.²¹³ To vysvětluje i výše citovanou výzvu Jana Pavla II. k prokazování všech skutků lásky, milosrdenství i apoštolátu, kterými věřící oslavují svého Otce a zároveň prokazují úctu jeho stvoření.

Láska k bližnímu a láska k Bohu se vzájemně prolínají.²¹⁴ Nelze milovat Boha a nemilovat bližního. A naopak nelze nemilovat svého bratra, kterého vidíme, a zároveň milovat Boha, kterého nevidíme. Zároveň pouze láska k Bohu je zárukou obětavosti, která chybí téměř každé lidské lásce, a je základem pro lásku agapé. Údajně jednou jedinou láskou milujeme Boha a svého bližního; Boha milujeme pro něho samého, sebe a druhé kvůli Bohu. Stejnou i rozdílnou láskou zároveň milujeme Boha i stvoření. Láska je ústřední a kreativní silou. Pokud milujeme, budujeme, uzdravujeme a uvolňujeme ve všem a ve všech kolem sebe pozitivní potenciál. Láska je nadějí pro budoucnost.²¹⁵

---

²¹¹ Srov. JAN PAVEL II. *Dies Domini*, čl. 69-70.

²¹² Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 159.

²¹³ Srov. List Jakubův 2,17-26.

²¹⁴ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 181.

²¹⁵ Srov. tamtéž, 181-182.

Biblickým pohledem není bližním jen osoba blízká, ale dokonce i cizinci a nepřátelé. Bližním je tedy každý člověk.²¹⁶ Obecně má být láska k bližnímu stejná jako láska k sobě samému. Obsahem lásky k bližnímu má být především spravedlivé a čestné jednání, které nepůsobí příkoří, a praktická pomoc potřebným.²¹⁷ Skutky lásky a milosrdenství mají různou podobu, Tradice dokonce sestavila seznamy tělesných a duchovních skutků milosrdenství. Láska ale musí neustále hledat specifické nouze aktuální doby.²¹⁸ V současné době lze mezi ně zařadit například péči o nevléčitelně nemocné, fyzicky a mentálně postižené, péči o mládež z neúplných rodin, pomoc přistěhovalcům, pracujícím cizincům, drogově závislým, ale také starým a osamělým lidem a celou řadu dalších.²¹⁹

Druhou podstatnou součástí prokazování úcty Božímu stvoření je respektování a prokazování lásky ostatnímu světu. Láska k bližnímu zahrnuje vše, co miluje Bůh, tedy všechny živé tvory. Člověk má milovat i věci Bohem stvořené a příroda se vším, co v sobě zahrnuje, byla Bohem stvořena. Tato láska se projevuje prokazováním úcty k přírodě a respektováním jejího poslání.²²⁰ Základním kritériem úcty k přírodě je respekt, který předpokládá, že spolu s lidským životem i veškerá živá a neživá příroda má svou vlastní hodnotu a dobrotu, a to nejen kvůli možné užítkovosti, ale také kvůli sobě samé.²²¹ Příroda není jen zásobárna surovin, ale také předem daná hodnota. Všechny Bohem stvořené věci jsou zároveň odleskem jeho dobroty, moudrosti a svatosti, umožňují skrze sebe nazírat na Boží přítomnost a tím si také zaslouží být respektovány. Úcta k přírodě obsahuje také kritérium umírněnosti, které má bránit drancování a bezohlednému využívání přírodních zdrojů a má vést člověka k ohleduplnosti a odpovědnosti vůči přírodě.²²² Člověk jako správce stvoření by si měl uvědomovat, že jeho zacházení s přírodou je omezeno vyšší autoritou, jediným skutečným majitelem přírody. To znamená, že člověk má ctít „ty účely a finality přírody, které odpovídají vůli a záměrům jejího Stvořitele. Stvořitelova vůle určuje současně práva, jež má člověk vůči přírodě, i meze těchto práv.“²²³

---

²¹⁶ Srov. PESCHKE, Karl - Heinz. *Křesťanská etika*, 182-183.

²¹⁷ Srov. tamtéž, 183.

²¹⁸ Srov. tamtéž, 204.

²¹⁹ Srov. tamtéž, 204-205.

²²⁰ Srov. tamtéž, 649.

²²¹ Srov. tamtéž, 649.

²²² Srov. tamtéž, 650.

²²³ Viz tamtéž, 651.

Závěr

Pokud mám shrnout celou práci a říct, co je vlastní podstatou dne odpočinku a veškerých aspektů z něj vycházejících, musím se nutně vrátit na samý začátek a zkonstatovat, že jádrem celé problematiky uvedeného tématu je život, a to život s Bohem, respektive vztah s ním. Nejde primárně o odpočinek, ani o práci, ani o čas, ale o život samotný. V čase před pádem člověka nebyla práce zatížená námahou, tudíž nebylo potřeba řešit problém únavy. Svět byl pro člověka přátelským místem a půda nabízela pokrm bez „potu tváře“, proto i práce byla něčím „jiným“, než známe dnes. I čas se svou pomíjivostí měl jinou hodnotu. Byl tu svět ve své rozmanitosti, svět živý i neživý a uprostřed světa člověk a Bůh. Člověk a Bůh se zastavili, aby se společně dívali a aby si člověk mohl uvědomit, že je součástí světa, svou jedinečnost a hlavně, že ten samý Bůh, který vše učinil a přivedl k životu, dal život i jemu. Z toho důvodu je jádrem dne odpočinku život. Proto se má člověk zastavit, aby si uvědomil, co dělá, kde je, kam jde, uvědomil si svou minulost, přítomnost i svůj cíl, aby si uvědomil, že žije a mohl si říct, zda jeho život je takový, jaký by měl být. Nutno podotknout, že člověk sám poznává skutečnou hodnotu věcí, tedy i života, teprve tehdy, když je ztrácí. Proto byl na počátku Bůh, Stvořitel a zdroj života, spolu s člověkem, aby si člověk mohl uvědomit, že to nejcennější v životě je život sám. Proto se Bůh v celých lidských dějinách snaží k člověku přiblížit, aby člověk mohl skrze něj a vztah s ním opět nalézt skutečný život. Proto je tu příkaz slavit den odpočinku, aby člověk mohl dojít ke skutečné plnosti života na konci věku. Není to o tom, že by tento den sám o sobě měl moc zachraňovat lidské životy. Tato moc k záchraně náleží pouze Hospodinu. Ale pravidelné zastavení od všedních povinností může přinést kvalitu do života, pokud si člověk uvědomí hodnotu tohoto dne. Proto také den odpočinku pomáhá člověku umět se dívat kolem sebe a respektovat veškeré stvoření. Pro život sám se náleží každému živému tvoru prokazovat úctu a respekt.

Příkázání slavit den odpočinku není tedy žádným rozmarem, ale projevem dobrých úmyslů. I ústy Jeremjáše Hospodin svému lidu říká, že to, co s ním zamýšlí, jsou myšlenky o pokoji a nikoli o zlu, viz Jeremjáš 29,11. Boží záměry, ať je Bůh naplňuje jakýmkoliv způsobem, pokud je člověk pokorně přijme, mají člověku přinést dobro a pokoj. Ostatně i slovo odpočinek, evokuje představu pokoje, klidu, uvolnění, bez ohledu na to, zda si člověk vybaví odpočinek aktivní či pasivní. Pokoj jako opak

nepokoje, neklidu, chaosu. A k tomuto pokoji má vést mimo jiné i zastavení v den odpočinku. Bůh jako Stvořitel zná své stvoření, ví, co potřebuje, co mu prospívá a co mu škodí. Proto, pokud vyzývá k odpočinku, má to pro člověka význam. Výzva odpočívat, ale není pouhé doporučení, je to příkaz! Proč? Nestačilo by takovou banalitu, samozřejmost, jen doporučit? Nestačilo. Nejen historie, i dnešní doba ukazuje, že odpočívat není snadné. Lidé neumí odpočívat a mnohdy k tomu nemají prostor a čas. Současná společnost je postavená na výkonu. Lidé jsou nuceni podávat maximální výkon. Nejen v mimořádných situacích, ale neustále. Jsou nuceni pracovat přesčas. Aby splnili nastavené normy, termíny zakázek, vyřídili přebujelou administrativu. A to jen proto, aby zaměstnavatelé ušetřili na pracovní síle. Navíc jsou lidé nuceni podávat výkon, kde není prostor dělat chyby, nesmí se zmýlit. Chyby jsou nepřípustné, jsou projevem nedokonalosti a pracovní neschopnosti. Tak jsou lidé vystaveni shonu, tlaku časovému i psychickému. Objevuje se stres. Pokud se jedná o krátkodobou, mimořádnou záležitost, lidský organismus si poradí. Stres dokáže člověka probudit a povzbudit k mimořádnému výkonu. Pokud se ale jedná o setrvalý stav, může to vést k celé řadě problémů. Dlouhodobý stres a nadměrné pracovní zatížení má vliv na psychiku, zdraví, ale také se začne měnit vztah k práci a konečně má také vliv na vztahy v rodině a vztahy vůbec. To ukazuje, že téma odpočinku je stále aktuální. Máme-li pracovat dobře, je odpočinek nutný. Fyzicky nebo duševně vyčerpaný člověk nemůže dlouhodobě podávat dobrý pracovní výkon. Je lepší dopřávat tělu pravidelný odpočinek, než si tělo řekne samo a vypoví službu. Únava sama o sobě není špatná. V textu je zmiňováno podobenství o deseti družičkách. Ano, pět z nich vlastní vinou zmeškalo vstup na svatební hostinu, ale únavou usnulo všech deset. Ty, které vešly na hostinu, byly přijaty i přesto, že byly unavené a spaly. Byly přijaty, protože byly připravené.

S tím souvisí schopnost správně nakládat s časem, rozlišovat, co je v danou chvíli potřeba. Nejen ve vztahu k sobě samému, ale vůbec. Svým rozhodováním svůj čas zde buď vykupujeme, prodlužujeme, nebo ho marníme a zkracujeme. Vše, co člověk má, je Božím darem, ale čas je jediná deviza, kterou máme možnost „zakoupit, vykoupit“. Ale ne proto, abychom si zde žili sami pro sebe, ale abychom svými životy plnili Boží vůli. Slavení dne odpočinku je pomyslným desátkem času, který Hospodinu dáváme. Máme možnost Boha oslavovat tím, že ze všeho, co od Hospodina získáváme, tedy i našeho času, mu odevzdáváme ten nejlepší díl. Tím se můžeme stát moudrými správci času.

Vše, co člověk odpočinkem a slavením sedmého dne získává, je možné nabízet druhým. Můžeme dávat jen to, co máme, nikoli to, čeho se nám nedostává. Proto je možné se o veškerou plnost života a Boží požehnání dělit. Tak se význam sedmého dne a jeho slavení dostává i do všedních dnů. V každý čas prokazovat lásku a úctu druhým, pomáhat prakticky tam, kde je třeba a kde je to reálné, poctivě plnit všední povinnosti a s nadějí a vírou se dívat dopředu. A v neděli se s vděčností ohlédnout zpět, zhodnotit vykonanou práci, poděkovat Bohu za každou zkušenost a opět vykročit do dalšího týdne.

Plnění třetího přikázání je de facto praktickou aplikací přikázání prvního, milovat pouze jediného Boha. Přikázání slavit den odpočinku rozhodně není archaickým přežitkem, ale důležitým prvkem i pro moderního člověka.

Resumé

Den odpočinku, v židovské tradici sobota, pro křesťanskou církev neděle, je sváteční den charakteristický nábožensky motivovanou nečinností a bohoslužebným shromážděním. I přes nejasný historický původ soboty je za fundamentální ustavující moment považován Hospodinův příkaz slavit sedmý den týdne jako den Hospodinův a to ve spojení se dvěma významnými událostmi, jakými jsou události stvoření, kdy má člověk odpočívat po vzoru Boha, a události exodu, kdy si židovská společnost zastavením sedmého dne měla připomínat vysvobozující dílo Boží. Později křesťanská církev převzala sedmidenní cyklus s jednodenním zastavením, aby si mohla pravidelně připomínat a oslavovat vykupitelské dílo Ježíše Krista, o které rozšířila původní význam slavení dne odpočinku. Třetí přikázání Dekalogu má stejně jako celý Boží zákon stálou platnost se všemi důsledky pro jednání věřících a jeho morálními požadavky jsou budování vztahu k Bohu, k sobě i druhým, sakralizace a správcovství času, kontrola nad vlastní prací, kontrola a péče o fyzické síly člověka a globální projev úcty k veškerému Božímu stvoření.

Summary

The day of rest for the Jewish tradition is Saturday and for the Christian church is Sunday, it is a day that is set aside for religiously motivated interaction and sacred assembly. Despite the uncertain historical origin of Saturday, it was the Lord's command to celebrate the seventh day of the week as the Day of the Lord. It is remembered as a fundamental moment in history coinciding with two important events; creation when on the seventh day God rested and so should man and the exodus from Egypt, when the Jewish society had stopped on the seventh day to commemorate the liberating work of God. Later on the Christian church took over the seven-day cycle with the one day break/cessation, allowing them to regularly commemorate and celebrate the redemptive work of Jesus Christ, which expanded the original meaning of the celebration day of recreation. The third commandment of the Decalogue, like all God's law constant force with all its consequences for the conduct of believers and its moral requirements are building a relationship with God, themselves and others, sacralization and stewardship of time, control their own work, control and care for the human body and global respect to all God's creatures.

Seznam použité literatury a pramenů

Biblické texty

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad. Deváté přepracované vydání, Praha: Česká biblická společnost, 1998¹¹.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997⁵.

Dokumenty magisteria

Jan Pavel II. *Encyklika CENTESIMUS ANNUS*. Praha: ZVON, České katolické nakladatelství a vydavatelství, 1996.

Jan Pavel II. *Apoštolský list DIES DOMINI*. Praha: Katolický týdeník, 2000².

Jan Pavel II. *Encyklika LABOREM EXERCENS*. Praha: ZVON, České katolické nakladatelství a vydavatelství, 1996.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Papežská biblická komise. *Bible a morálka. Biblické kořeny křesťanského jednání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

Papežská biblická komise. *Výklad Bible v církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007².

Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

Život z víry. 2. díl katolického katechismu pro dospělé, České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005².

Spisy apoštolských otců. Praha: Kalich, 2004³.

Slovníky a encyklopedie

Von ALLMEN, Jean - Jaques a kol. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1991.

LÉON – DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. Praha: Academia, 2003².

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník* (dvoudílný). Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 2006⁴.

SLÁDEK, Pavel. *Malá encyklopedie rabínskému judaismu*. Praha: Libri, 2008.

Starozákonní překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu*. Díl I., Zákon (Genesis – Deuteronomium). Praha: Kalich, 1991.

The Interpreter's dictionary of the Bible. R – Z. Nashville: Abingdon Press, 1986.

The New interpreter's dictionary of the Bible. Volume 5. Nashville: Abingdon Press, 2009.

Ostatní literatura

ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Time management jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

FINKELSTEIN, Israel – SILBERMAN, Neil Asher. *Objevování Bible, Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. Praha: Vyšehrad, 2010².

FISHBANE, Michael A. *Judaismus, Zjevení a tradice*. Praha: Prostor, 1999².

FURGER, Franz. *Etika seberealizace, osobních vztahů a politiky*. Praha: Academia, 2003.

HALTER, Hans. Sonntag. In ROTTER, Hans – VIRT, Günter. *Neues Lexikon der christlichen Moral*. Innsbruck-Wien: Tyrolia-Verlag, 1990, 689-694.

HARRINGTON, DANIEL J. *Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

HELLER, Jan. *Hlubinné vrty, Rozbory biblických statí a pojmů*. Praha: Kalich, 2008.

JÍLEK Lubor a kol. *Základy fyziologie člověka*. Praha: Avicenum, 1971.

KITTNAR Otomar a kolektiv. *Lékařská fyziologie*, Praha: Grada Publishing 2011.

LACHMANOVÁ, Kateřina. *Dvoji tvář lenosti, Zrcadlo pro lenochy klasické i notoricky přetížené*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

OEMING, Manfred. *Úvod do biblické hermeneutiky*. Praha: Vyšehrad, 2001.

PESCHKE, Karl – Heinz. *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1999.

PÖHLMANN, Horst Georg / STERN, Marc. *Desatero v životě židů a křesťanů, Dialog ortodoxního žida a křesťanského teologa*. Praha: Vyšehrad, 2006.

POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993.

POKORNÝ, Petr. *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Praha: Vyšehrad, 2006.

REISER, Marius. *Der unbequeme Jesus*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2011.

RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny, Úvod do starozákonní literatury*. Praha: Vyšehrad, 1996.

ROTTER, Hans. *Osoba a etika*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.

RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského, Historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Karolinum, 2008.

SEGALLA, Giuseppe. *Historické panoráma Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 1998.

STERN, Marc. *Svátky v životě Židů*. Praha: Vyšehrad, 2002.

- TRESMONTANT, Claude. *Základy teologie*. Brno: Barrister & Principal, 1995.
- WEBER, Helmut. *Všeobecná morální teologie*. Praha: Zvon a Vyšehrad, 1998.
- WISEMAN, P. J. *Vznik knihy Genesis*. Havířov: JAMI, s.d.
- WEINREB, Friedrich. *Symbolika biblického jazyka, Úvod do struktury hebrejštiny*. Praha: Herrmann & synové, 1995.
- Kolektiv autorů. *Pracovní lékařství, Základy primární pracovnělékařské péče*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2005.